

QUADERN
EDUCATIU
PER A PROFESSORS
EDUCACIÓ
SECUNDÀRIA
I BATXILLERAT

3

Fundació
Pilar i Joan Miró
a Mallorca

CRÈDITS

PRODUCCIÓ

Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca

COORDINACIÓ

Katia Martorell Martínez

TEXTOS

Presentació, objectius i activitats:

Katia Martorell Martínez

Mar Oliver Malondra

Dory Sánchez González

Informació de l'FPJM:

M. Luisa Lax Cacho

Informació de Joan Miró:

M. Luisa Lax Cacho i Enric Juncosa Darder

Biografia:

Fonts diverses

Vocabulari:

Magdalena Ramon Andreu

FOTOGRAFIES

Núria Aramón i Stein

Denise Bellon

Francesc Català-Roca

Diego D'Intino

Equip educatiu de l'FPJM

Pep Seguí

Carl Van Vechten

D'algun document fotogràfic no se n'ha pogut localitzar l'autor. Pregam a l'autor o a qui corresponguin els drets de reproducció que ens disculpi.

ASSESSORAMENT LINGÜÍSTIC

Servei d'Assessorament Lingüístic de

l'Ajuntament de Palma

DISSENY I IL·LUSTRACIONS

3bajocero.com

IMPRESSIÓ

Gráficas Planisi

QUADERN EDUCATIU PER A PROFESSORS

EDUCACIÓ SECUNDÀRIA I BATXILLERAT

© 2008 Fundació Pilar i Joan Miró a

Mallorca

© dels textos, els autors

© de les fotografies, els autors

© de les obres de Joan Miró, Successió

Miró, 2008

DIPÒSIT LEGAL PM-2132-2008

ISBN 978.84.89034.18.1

FUNDACIÓ PILAR I JOAN MIRÓ

A MALLORCA

Directora

Magdalena Aguiló Victory

Secretària de direcció

Aina Maria Duran Servera

DEPARTAMENT DE COL·LECCIONS

Conservadora/ Cap del departament

Maria Luisa Lax Cacho

Registre

Maria Antònia Artigues Cabrer

Restauració

Enric Juncosa Darder

Col·laboració

Pilar Alcubilla Morell

DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ, ACCIÓ I

DIFUSIÓ CULTURAL (DEADC)

Cap del Departament

Aina Bibiloni Ferrer

Exposicions

Pilar Baos Rodríguez

Educació

Katia Martorell Martínez

Educadors

M. Mar Barceló Suau

Núria Guasp Oliver

Tallers d'obra gràfica

Julio León Aguilera

Joan Oliver Argelés

Fundació
Pilar i Joan Miró
a Mallorca

Comunicació

Núria Sureda Bernà

Pere Antoni Bernat Trias

Col·laboració

M. del Carmen Vidal Vázquez

DEPARTAMENT D'ADMINISTRACIÓ

Cap del Departament

Antonio Prieto Álvarez

Administració

Maria Teresa Ques Mestre

Dolors Nadal Llinàs

Vanesa Torres Palomares

Felipe Fuster Dameto

Informàtica

Pere Manel Mulet i Ferrer

Manteniment

Francisco Javier Costa Martín

Ajuntament de Palma

t'acostam la cultura
Regidoria de Cultura, Patrimoni
i Política Lingüística

HI COL·LABORA

GT
Gabinet de
Terminologia

UIB
Universitat de les
Illes Balears

AGRAÏMENTS

Des del Departament Educatiu volem agrair especialment la col·laboració del Gabinet de Terminologia de la UIB, del Servei d'Assessorament Lingüístic de l'Ajuntament de Palma, de Successió Miró, de la Fundació Miró de Barcelona, de Martí Catalá-Roca, de la C.C.C Pelaires i de tot el Departament de Col·leccions de la Fundació Pilar i Joan Miró, així com la de tot el personal del Museu per la seva ajuda i suport.

També agraïm l'interès dels principals usuaris d'aquest quadern: els alumnes i professors que visiten cada any la Fundació Pilar i Joan Miró i que ens inspiren per continuar la feina amb il·lusió.

- 6 PRESENTACIÓ
- 10 OBJECTIUS
- 14 INFORMACIÓ DE LA FUNDACIÓ PILAR I JOAN MIRÓ A MALLORCA
- 14 Introducció
- 15 Col·leccions: fons museogràfic, documental i bibliogràfic
- 16 Patrimoni arquitectònic
- 24 INFORMACIÓ DE JOAN MIRÓ
- 24 Biografia
- 28 Breus apunts sobre l'obra de Miró a Mallorca
- 32 Apunts generals de l'obra de Miró
- 34 ACTIVITATS MONMIRÓ
- 37 Activitats prèvies a la visita
  - 1. Preguntes i respostes ②
  - 2. Miró-net ①
  - 3. Mirem l'art! ①
  - 4. Bio-gràfic ①
  - 5. Fotògraf de barri ②
  - 6. Objecte: Mallorca ②
  - 7. Famílies
  - 8. La idea, l'esbós i l'obra
  - 9. Contemporanitzant
- 57 Activitats posteriors a la visita
  - 1. Experimentam amb el *dripping*
  - 2. Retrats
  - 3. Tècnica i suport
  - 4. De la figuració a l'abstracció
  - 5. De l'abstracció a la figuració
  - 6. *Object room*
  - 7. Re-logo
  - 8. Cultura visual
  - 9. Cinemart
  - 10. A la moda!
  - 11. El museu imaginari
  - 12. Muntem una expo!

- 82 ACTIVITATS ESCULTURA IMAGINADA
- 85 Activitats prèvies a la visita
1. Preguntes i respostes ②
  2. Miró-net ①
  3. Mirem l'art! ①
  4. Fotògraf d'art ②
  5. Objecte: Mallorca ②
  6. La idea, l'esbós i l'obra
  7. Diccionari d'escultura
- 101 Activitats posteriors a la visita
1. Escultures reciclades
  2. L'animal imaginari
  3. "Irònics"
  4. Veure amb les mans
  5. Retrats escultòrics
  6. Investigant escultura
  7. *Object room*
  8. Muntem una expo escultòrica!
- 118 ACTIVITATS ARQUITECTURES DE LA FUNDACIÓ
- 121 Activitats prèvies a la visita
1. Preguntes i respostes ②
  2. Arqui-net ①
  3. Mirem l'art arquitectònic ①
  4. Fotògraf urbà ②
  5. Diccionari d'arquitectura
- 133 Activitats posteriors a la visita
1. Espais somniats
  2. Fotomuntatge
  3. Un espai per al record
  4. Ciutats invisibles
  5. Investigant arquitectura
  6. Muntem una expo!
- 146 VOCABULARI
- 152 BIBLIOGRAFIA

PRESENTACIÓ

Segons la UNESCO un museu és “una institució sense finalitat de lucre, un mecanisme cultural dinàmic, evolutiu i permanentment al servei de la societat i del seu desenvolupament, obert al públic de forma permanent, que coordina, adquireix, conserva, investiga, dona a conèixer i presenta, amb finalitats d'estudi, educació, reconciliació de les comunitats i esbarjo, el patrimoni material i immaterial, moble i immoble de diversos grups i el seu entorn”.

La Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca (FPJM) té molt present aquesta definició i la importància que dona a l'educació com una de les finalitats bàsiques del museu.

També Miró desitjava que la Fundació Pilar i Joan Miró fos un canal per apropar l'art a tots els sectors ciutadans.

L'equip educatiu del DEADC (Departament d'Educació, Acció i Difusió Cultural) vol fer realitat aquest desig a través d'unes propostes amb els següents objectius generals:

- Fomentar i difondre el coneixement artístic en tots els sectors ciutadans.
- Presentar l'art contemporani com a eina per construir significats propis a partir de l'experiència de cadascú.
- Propiciar el desenvolupament de la creativitat del públic.

Per aconseguir-ho estructura la seva oferta en quatre programes ben diferenciats que atenen a la diversitat del públic que ens visita:

- **Programa per a centres educatius:** visites i tallers escolars dirigits a educació infantil, primària, secundària, batxillerat, cicles formatius de grau mitjà i superior i educació universitària.
- **Programa per a tothom:** tallers familiars, contes infantils, activitats lúdiques per a públic general...
- **Programa de formació:** seminaris, cicles de conferències, tallers per a professors...
- **Programa social:** diferents tallers per a col·lectius amb necessitats educatives específiques.

Dins el programa per a centres educatius presentem aquest quadern educatiu per al professor d'educació secundària, batxillerat i cicles formatius.

Des de l'FPJM pensam que el museu i l'escola han de treballar junts en la tasca educativa. El museu és una eina educativa per entendre el nostre entorn a partir de la multiplicitat de temes que ens ofereix l'art i de les diferents veus que es troben al seu voltant: mestres, educadors, alumnes, visitants, artistes...

Per al bon funcionament d'aquesta eina consideram un element primordial la tasca del docent i dels alumnes, tant a l'escola com al museu. Es tracta que cada grup construeixi el seu propi aprenentatge adaptant-lo a les seves experiències, necessitats, temes...

Activitats del programa educatiu

L'FPJM ofereix tres tipus diferents de visites:

Monmiró: visita general que apropa els alumnes a la persona i a l'obra de Joan Miró. A partir de la visita a les instal·lacions de la Fundació ens aproximarem a la realitat de Miró, a l'home Miró, a l'artista Miró.

Escultura imaginada: visita que explica l'escultura de Miró mitjançant el recorregut per les diferents obres que la Fundació té exposades a les sales i als exteriors. Activitat adient per als grups que estiguin treballant l'espai, el volum, la tridimensionalitat, etc. dins el seu currículum escolar.

Arquitectures de la Fundació Pilar i Joan Miró: visita per alumnes de batxillerat i cicles formatius que ens endinsa en els espais del territori Miró: Son Boter, Taller Sert, Edifici Moneo, jardins...

Totes les visites recorren el taller de l'artista i les sales d'exposició.

El material que tens a les teves mans et facilitarà la tasca dins l'aula potenciant l'aprofitament de la visita triada al museu.

Aquest quadern es divideix en cinc parts ben diferenciades:

Objectius: enumeració dels objectius generals i específics que es pretenen amb la visita triada i

amb les activitats relacionades que proposam en aquests quaderns.

Informació: documentació general sobre la Fundació i sobre la vida i l'obra de Joan Miró.

Activitats: exercicis previs i posteriors que s'han de fer a l'aula relacionats directament amb els tres tipus de visita. Segons la visita triada t'hauràs de dirigir a l'apartat corresponent. Per exemple, si has triat la visita "Escultura Imaginada" has d'anar a l'apartat "Activitats Escultura Imaginada".

Les activitats prèvies estan pensades per introduir coneixements generals abans de venir a l'FPJM i les activitats posteriors ajudaran a aprofundir els conceptes inclosos a la visita. Aquests parteixen de l'art per arribar a temes transversals i a altres àrees del currículum escolar, com poden ser el llenguatge oral, el descobriment de l'entorn, etc.

Aquestes activitats són útils a l'hora de comprendre els conceptes i assolir els objectius. Com a mestre hauràs de triar les més apropiades al teu grup d'alumnes i tenir en compte que no totes les activitats són igual d'adients a les diferents edats.

Aquests exercicis s'han d'entendre com una proposta d'entre moltes de possibles; és a dir, és una guia, una llista de suggeriments que es pot adaptar i que et servirà com a jaciment de noves idees.

Vocabulari: terminologia d'art per fer consultes ràpides relacionades amb les activitats.

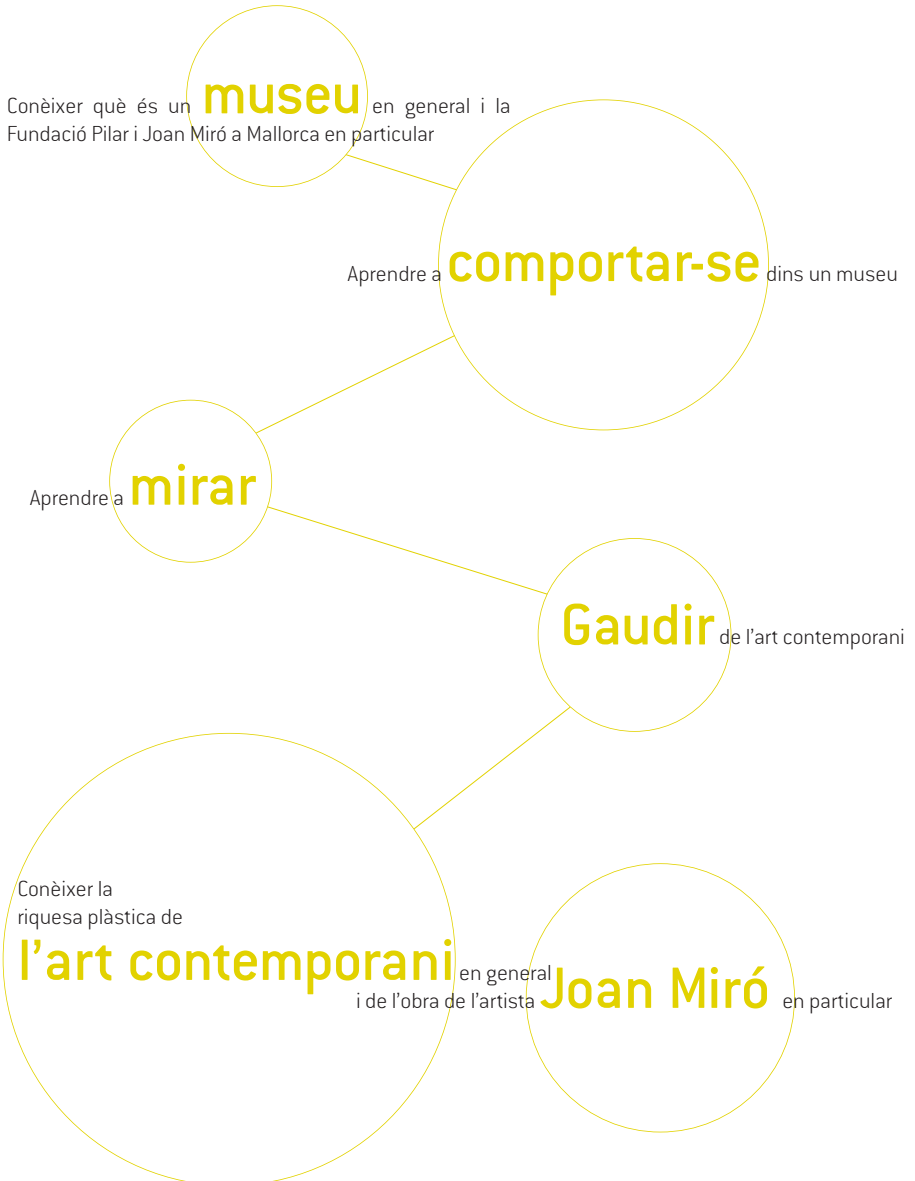
Bibliografia: llista de llibres i pàgines web per als docents que vulguin ampliar els seus coneixements sobre Joan Miró. Tota la bibliografia la podeu trobar a la biblioteca de la Fundació Pilar i Joan Miró. També hi incloem una sèrie de pàgines web que us poden ser útils per consultar.

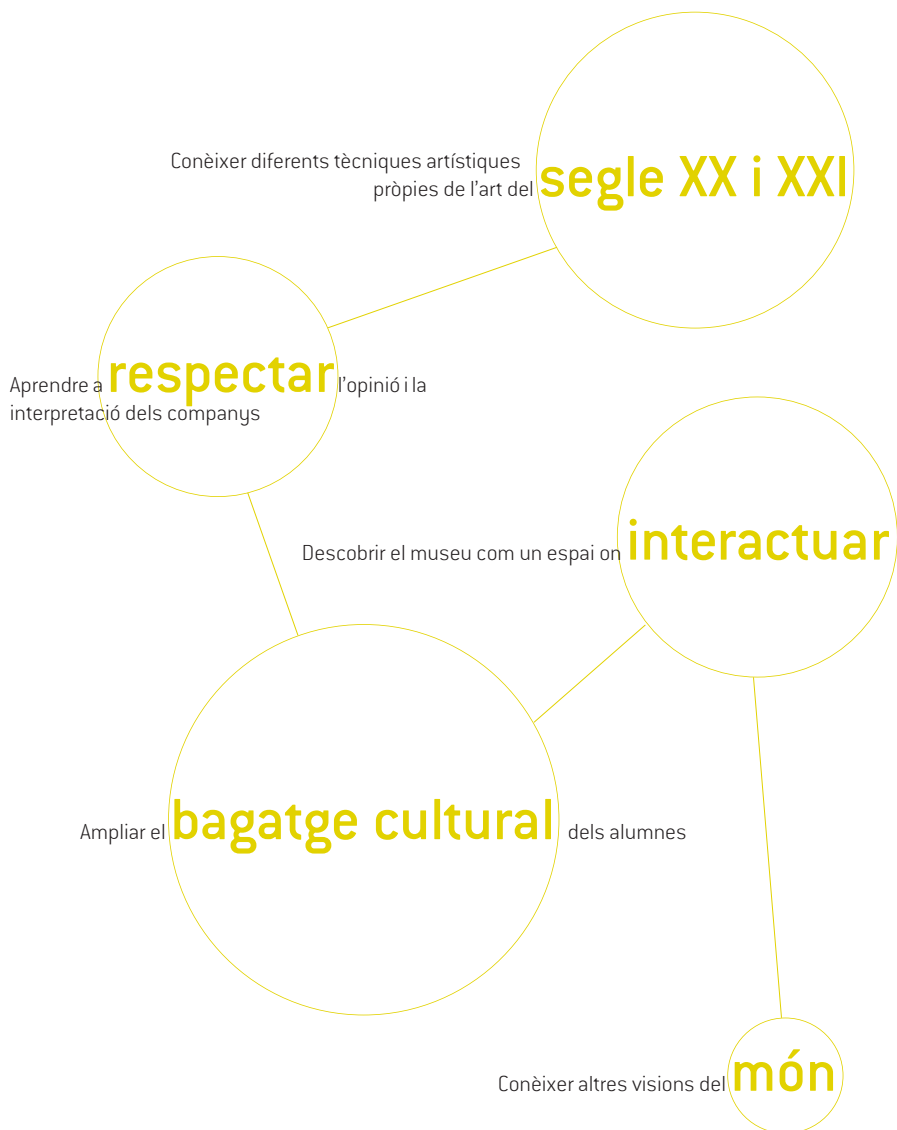

Activitats del programa educatiu

Objectius generals

Objectius específics

INFORMACIÓ DE LA FUNDACIÓ PILAR I JOAN MIRÓ

Introducció

La Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca emprèn el seu camí el 7 de març de l'any 1981, moment en què Joan Miró i la seva esposa Pilar Juncosa fan donació dels tallers de l'artista, juntament amb l'obra, els objectes i els documents que contenien, a la Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca. Prèviament, el 1979 i 1980, l'Ajuntament de Palma ja havia aprovat els estatuts d'aquesta Fundació, que es fixa com un dels seus objectius "el foment i difusió del coneixement artístic, facilitant la labor creadora de futurs artistes, en íntima i constant col·laboració amb tots els sectors ciutadans, superant els esquemes museístics habituals amb una realitat cardinal, dinàmica que expliqui vivencialment l'estètica de l'art contemporani." La creació de la Fundació parteix de la voluntat de Miró de difondre i promoure la creació artística, així com de la seva preocupació per preservar els seus tallers, que havien estat el seu espai creatiu des de 1956 fins a la fi de la seva vida, el 1983.

Durant anys, Miró havia somiat el seu propi taller, un somni que el seu amic l'arquitecte català Josep Lluís Sert havia materialitzat a Son Abrines, a Palma, el 1956, moment en què Miró es traslladà a viure definitivament a Mallorca. Tres anys després, Miró adquirí la possessió coneguda com Son Boter, amb

una casa del s. XVIII que utilitzà com a taller i com a suport per dibuixar grafitis de carbonet damunt les seves parets. Aquests tallers eren, i ho són encara, el testimoni més fidel i eloqüent de l'entorn i quefer creatiu de Miró durant la seva etapa de maduresa.

El desenvolupament urbanístic descontrolat als voltants de Son Abrines i Son Boter va preocupar Miró, inquiet pel possible destí dels seus tallers, uns espais que documentaven el seu ambient i procés creatiu.

"Per això, caldria trobar una manera que aquests tallers d'aquí siguin conservats tal com estan quan jo ja no hi sigui, quan me n'hagi anat¹."

Joan Miró i Pilar Juncosa el 6 de Gener de 1967. Cortesia de Successió Miró

1. Georges Raillard, *Ceci est la couleur des mes rêves*, París: Seuil, 1977, p. 45-46.

Amb aquesta finalitat, Miró va crear una fundació pública i municipal per al gaudi de tots els ciutadans, a la qual va fer donació dels seus tallers amb la col·lecció d'obres, objectes i documents que contenien.

La falta d'un espai expositiu on mostrar aquesta col·lecció feia necessària la construcció d'un edifici nou per albergar aquest llegat artístic de Miró. La seva viuda Pilar Juncosa va donar uns terrenys, i unes obres de Miró, 39 guaixos i 3 olis, perquè fossin subhastades per Sotheby's, l'any 1986, a benefici de la Fundació Pilar i Joan Miró. Els fons recaptats en aquesta subhasta permeteren la construcció d'un nou edifici. L'any 1987, Rafael Moneo, que en aquell moment era *chairman* de la Graduate School of Design de Harvard, va rebre l'encàrrec de projectar la nova seu de la Fundació Pilar i Joan Miró en uns terrenys adjacents als estudis de Miró. El 19 de desembre de 1992 la nova seu de la Fundació Pilar i Joan Miró dissenyada per Moneo obria les seves portes al públic.

Des dels seus inicis, la difusió del coneixement artístic i la promoció de la creació artística han guiat la trajectòria de la Fundació Pilar i Joan Miró, en compliment de la voluntat del seus fundadors. La Fundació és un museu que ens permet descobrir l'ambient de treball de Miró, estudiar el seu procés creatiu i investigar el seu context històric, artístic i cultural. És un centre propici per a la creació artística contemporània, per a la seva anàlisi, investigació, interpretació, exposició i difusió. És un punt de trobada, d'intercanvi d'idees, i de disseny i desenvolupament de projectes per a artistes, escriptors, músics i per a totes les persones interessades en l'art i la cultura. La Fundació ha establert vincles estrets amb la comunitat on està arrelada, alhora que les seves activitats l'han projectada a l'àmbit nacional i internacional.

Col·leccions: fons museogràfic, documental i bibliogràfic

FONS MUSEOGRÀFIC

La col·lecció de la Fundació té, doncs, el seu origen en la donació de Joan Miró. El 7 de març de 1981 Miró i la seva esposa Pilar Juncosa varen donar a la Fundació Pilar i Joan Miró els tallers de l'artista, el Taller Sert i Son Boter, així com les obres, els documents i els objectes que hi havia. El generó llegat de Miró estava integrat per pintura, dibuix, escultura i obra gràfica, així com per un ric fons documental i una part de la seva biblioteca personal.

La col·lecció d'obres de Joan Miró consta de pintura, dibuix, escultura i obra gràfica. En total, el fons el componen 118 pintures damunt tela, 275 obres realitzades amb tècniques diverses damunt diferents tipus de suport, 1512 dibuixos i 35 escultures, així com obra gràfica. La riquesa de la col·lecció tradueix la varietat de tècniques, materials i procediments que Miró utilitzà i sovint possibilita la reconstrucció del seu procés creatiu. Els nombrosos projectes de pintura, escultura, ceràmica, murals, obra gràfica i tapissos testimonien la inextinguible creativitat de Miró en la darrera etapa de la seva vida. L'arc cronològic de les obres de la col·lecció abasta des de 1908 fins a 1981, si bé la major part foren creades a partir dels anys seixanta. L'oli de Miró més antic conservat forma part d'aquesta col·lecció. Pel que fa a les obres tridimensionals, la Fundació compta amb assemblages únics i bronzes d'edicions limitades, fonamentalment creats en els anys seixanta i setanta. Els dibuixos més antics daten de mitjan anys trenta i els més recents són uns quaderns d'esbossos del 1981. A més, la Fundació conserva un ric fons gràfic que supera les 700 peces.

Amb el temps, la col·lecció de la Fundació s'ha anat enriquint amb obres d'altres artistes, moltes

INFORMACIÓ DE LA FUNDACIÓ PILAR I JOAN MIRÓ

procedents d'homenatges a Miró, entre els quals es troben Arroyo, Canogar, Chagall, Chillida, Chirino, Feito, Francés, Genovés, Guerrero, Guinovart, Gordillo, Hernández Pijuan, Rueda, Millares, Mompó, Muñoz, Ràfols Casamada, Saura, Sempere, Tàpies i Villalba. Finalment, la col·lecció s'ha incrementat també gràcies a la producció pròpia d'obra gràfica al taller de la Fundació amb obres d'artistes com a Peter Phillips, Wolf Vostell, Joan Cruspina o Rafa Forteza, entre d'altres.

FONS DOCUMENTAL

L'arxiu documental de Joan Miró comprèn correspondència, hemeroteca, fotografies, llibres procedents de la biblioteca personal de Miró i material heterogeni. La correspondència està constituïda per cartes adreçades a Miró per artistes, arquitectes, escriptors i amics de Miró, que fan un total d'uns 800 documents. L'hemeroteca comprèn devers 5.000 documents, entre els quals destaquen els vuit volums d'articles de premsa nacional i internacional sobre Miró publicats entre 1918 i 1958. La recopilació d'articles sobre Miró ha tingut una certa continuïtat fins a l'actualitat. També s'hi conserven alguns dels llibres de la biblioteca personal de Miró. A més, la Fundació atresora fotografies, anotacions i un conjunt de documents heterogenis relacionats amb Miró.

FONS BIBLIOGRÀFIC

La biblioteca està especialitzada en art contemporani i, en particular, en la figura, l'obra i el context cultural de Joan Miró. La biblioteca està oberta al públic i té una secció específica a la pàgina web de la Fundació. Actualment el fons està constituït per més de 17.000 documents, entre monografies, catàlegs d'exposició, materials audiovisuals o multimèdia i revistes nacionals i internacionals. El creixement és constant gràcies a les adquisicions mitjançant compra, donació, publicacions pròpies i l'intercanvi bibliotecari amb altres centres.

Patrimoni arquitectònic

La Fundació està integrada per tres edificis singulars envoltats de jardins:

Taller Sert, dissenyat per Josep Lluís Sert i acabat de construir l'any 1956

Son Boter, una casa tradicional mallorquina que data del segle XVIII

Edifici Moneo, dissenyat per Rafael Moneo, que s'inaugurà l'any 1992

TALLER SERT

“El meu somni, quan pugui establir-me a qualque lloc, és de tenir un gran taller, no tant per raons d'il·luminació, llum del nord, etc., que em deixen indiferent, sinó més aviat per tenir espai, moltes teles, ja que com més feina faig, més desitjos estic de fer-ne”².

Aquest testimoni de Miró de 1938 mostra de manera eloqüent l'anhel de l'artista català de comptar amb el seu propi estudi. El començament de la materialització d'aquest somni de Miró es demorà fins el 1954, any en què Miró decidí mudar-se des de Barcelona a Palma i encomanar al seu amic l'arquitecte Josep Lluís Sert el disseny del seu estudi.

Miró i Sert s'havien conegut el 1932 i des de llavors havien anat teixint vincles personals i professionals fructífers i duradors, consolidats per les seves inquietuds comunes, en especial la seva voluntat d'integrar art i arquitectura i el seu interès pel treball en equip. El 1937 Sert havia projectat el pavelló de la República Espanyola per a l'Exposició Universal de París, un pavelló carregat de significació política, per al qual Miró pintà un oli de gran format, *El segador*. El final de la Guerra Civil i la dicta-

2. “Je rêve d'un grand atelier”, a *XXe siècle*, n° 2, París, maig de 1938, p. 25-28.

Exterior del Taller Sert

Interior del Taller Sert

dura de Franco obligaren Sert a exiliar-se als Estats Units, on havia arribat a ser degà de la Graduate School of Design de la Universitat de Harvard. Així doncs, Sert i Miró s'intercanviaren algunes de les seves idees sobre la concepció del projecte per correspondència. La direcció del projecte a Palma la va dur a terme l'arquitecte Enric Juncosa, cunyat de Miró.

Sert va concebre un edifici que s'adapta a les mardades del terreny. Miró el va anar assessorant sobre aspectes pràctics. Així, li va suggerir que tingués present el clima de Palma i les condicions ambientals de l'interior del taller. Li va demanar una separació nítida entre la zona de treball del taller i la zona de magatzem que li permetés distanciar-se de les teles que deixava en repòs. Li va recordar que la superfície de treball s'havia de dissenyar tenint en compte les dimensions de les pintures de gran for-

mat, com el seu mural per a Cincinnati. La tardor de 1956 la construcció del taller dissenyat per Sert ja havia acabat i Miró es mostrava entusiasmat amb el resultat final.

Mitjançant nombrosos croquis i plànols Sert havia projectat per a Miró un taller a escala humana, que unia tradició i innovació. L'estructura de formigó contrasta amb els materials més tradicionals, i més propis de la Mediterrània, com ara la pedra o l'argila. El taller de planta en forma de L s'organitza en dos nivells coberts amb voltes. Les ones de les voltes de la coberta introdueixen un moviment sinuós en l'estructura regular de l'edifici. Totes les façanes reben un tractament molt plàstic, fins i tot cromàtic, en particular la façana sud, que juxtaposa el blanc del formigó al color de l'argila i al blau, vermell i groc de la fusteria. En definitiva, Sert estrena un nou llenguatge que supera la rigidesa i les limitacions del funcionalisme més ortodox i aposta

per una arquitectura més plàstica i escultòrica, en consonància amb la seva idea que l'“Arquitectura mateixa pot esdevenir una peça d'escultura”³.

A fi de crear un espai creatiu propici, Miró va anar poblant el seu taller amb un conjunt molt heterogeni d'elements naturals i artificials que convivien en perfecta harmonia amb els seus utensilis de treball. Encara avui dia el taller mostra aquest entorn creatiu de Miró i les teles, els olis, les aquarel·les, els llapis, els pinzells, els raspalls o les esponges continuen relacionant-s'hi amb la seva “col·lecció” d'objectes de la més variada procedència: postals, retalls de diari, elements extrets de la natura com pedres, papallones i copinyes, objectes provinents de la cultura popular mediterrània com siurells, rams, figuretes de betlem o de cultures llunyanes com les katxines dels indis Hopi o les màscares d'Oceania. A vegades Miró utilitzà alguns d'aquests objectes, com l'indiote, com a punt de partida i fins i tot els immortalitzà a les seves escultures. El taller recrea també el procés creatiu de Miró, que solia treballar a diverses obres simultàniament. A més, aquestes obres il·lustren la passió perenne de l'artista català per experimentar amb nous materials i tècniques, i incorporar-les al seu quefer artístic, fins i tot durant la seva etapa de maduresa.

SON BOTER

Son Boter és una possessió típica mallorquina que data del segle XVIII, la denominació de la qual deriva del llinatge del propietari d'aquesta finca al segle XIV, el mercader Llorenç Boter⁴. Inicialment aquesta finca s'explotà agrícolament i, segurament, ja a finals del segle XVIII la família Martorell va decidir construir una casa per passar-hi les temporades de primavera i estiu. De manera que la casa, fins i tot quan es va destinar a ús d'esplai, mantingué el model tradicional propi de les finques d'explotació agrícol.

La proximitat de Son Boter a Son Abrines, on hi havia l'estudi dissenyat per Josep Lluís Sert, li permetia a Joan Miró guanyar intimitat i un nou taller de creació de pintura i escultura, tal com ho explica en una carta a Sert el 9 d'octubre de 1959:

“Acabo d'adquirir Son Boter, la magnífica casa que estava al darrera la nostra. Això, a part de ser una bona inversió, em posa sobretot a l'abric de tot veïnat enutjós. Em servirà també per a fer-hi teles i escultures monumentals i així descongestionar el taller”⁵.

Pel que sembla, la compra de Son Boter va ser possible gràcies a la dotació econòmica del premi Guggenheim que l'havia estat atorgat a Miró el 1958, amb motiu de la creació dels dos murals ceràmics per a la seu de la UNESCO a París.

Son Boter s'organitza en dues plantes, més golfes, i té una teulada de quatre aiguavessos. La casa presenta també algunes dependències en un nivell soterrani i una entreplanta entre els dos primers pisos. Així com havia succeït al Taller Sert, Miró va anar creant un entorn propici de treball mitjançant postals, dibuixos infantils i objectes de diversa procedència. A més, va anar apropiant-se de l'espai a través de traços de carbonet a les parets que donen vida a figures i personatges relacionats amb les seves escultures, i a través dels regalims i esquitxos de la pintura al terra. Aquests grafits de Miró enriqueixen aquest exemple d'arquitectura tradicional mallorquina fusionant novament tradició i modernitat.

Les parets de color siena d'una habitació de la planta alta destaquen de la resta de parets emblanquinades. Miró es recollia en aquesta estança per descansar:

3. Josep Maria Rovira, *José Luis Sert*, 1901-1983, Milano: Electa, 2000, p. 251.

4. Bartomeu Bestard, “Son Boter”, a *Fundació Pilar i Joan Miró, Miró*. Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca, Barcelona: Lunwerg, 2005

5. Carta de Joan Miró a Josep Lluís Sert, 9 octubre 1959 [The Josep Lluís Sert Collection, Frances Loeb Library, Harvard University].

INFORMACIÓ DE LA FUNDACIÓ PILAR I JOAN MIRÓ

Façana de Son Boter

Grafitis de Son Boter

“Aquesta és l’habitació on descans. Ha quedat com estava: el color, els prestatges encastats. Aquí hi ha Prats, Pablo i els meus pares⁶.”

En els seus moments de repòs, Miró estava envoltat dels retrats a l’oli dels seus pares, Dolors Ferrà i Miquel Miró, i de dues fotografies de dos dels seus amics, Joan Prats i Pablo Picasso.

Anys més tard, la possessió de Son Boter albergaria també uns tallers de gravat i litografia que permetrien a Miró la realització d’obra gràfica, sense sortir dels seus estudis.

TALLERS D’OBRA GRÀFICA

Miró publicà els seus primers gravats el 1933 i a partir d’aquest moment va anar aprenent les diferents tècniques gràfiques amb gravadors tant importants com Louis Marcoussis, Roger Lacourrière o William Hayter. Des de 1938 Miró es mostrà molt interessat per l’obra gràfica, tal com reflecteix el seu testimoni publicat a la revista francesa *XXe siècle*:

“M’agradaria provar l’escultura, la ceràmica, el gravat, i tenir una premsa⁷.”

El 1959, quan Miró adquirí Son Boter, tornà a mostrar la seva intenció d’aprofitar aquesta possessió per “instal·lar-hi també premses per a lito i aigua-fort⁸.” Finalment, el maig de 1962 Miró escrigué a Dupin i li comentà els seus plans d’instal·lar un estudi de gravat a Palma.

Miró transformà l’antiga cotxera de Son Boter en un taller de gravat de dues plantes, amb el seu tòrcul i les instal·lacions necessàries. El taller de litografia es va construir damunt un antic aljub. Tot sembla indicar que la premsa litogràfica es va instal·lar la tardor de 1975. Aquest darrer taller encara conser-

6. Georges Raillard, *Ceci es la couleur des mes rêves*, París: Seuil, 1977, p. 150-151

7. “Je rêve d’un grand atelier”, a *XXe siècle*, núm. 2, París, maig de 1938, pàg. 25-28.

Tallers d'obra gràfica

va una premsa litogràfica antiga que Aimé Maeght, el marxant de Miró a Europa, trobà a París i que regalà a l'artista català.

Durant els darrers sis anys de la seva vida Miró centrà la seva activitat artística en el dibuix, el gravat i la litografia més aviat que en la pintura. Aquests tallers li varen permetre preparar moltes de les edicions de la seva etapa de maduresa, realitzades amb diversos col·laboradors com Robert Dutrou, Joan Barbarà o el litògraf Damià Caus. D'aquests tallers sorgiren sèries com *Enrajolats*, *Gaudí* o *Éls*

gossos, que Miró preparà en col·laboració amb Joan Barbarà, i també series litogràfiques com *Joan Miró. Pintura*, realitzada en col·laboració amb Damià Caus. El procés creatiu d'aquestes sèries està àmpliament representat a la col·lecció permanent de la Fundació.

Els tallers de Miró originalment comprenien les tècniques del gravat, la litografia i l'òfset. Actualment, els tallers d'obra gràfica de la Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca encara conserven la maquinària i els estris usats per l'artista en la producció de la seva obra gràfica, com ara el tòrcul de gravat i la premsa litogràfica. A més dels tallers de litografia i gravat, s'hi han anat incorporant noves tècniques com la serigrafia i la ceràmica. En els darrers anys, els tallers s'han obert també a les noves tecnologies amb la incorporació de sistemes d'impressió digital i de fotografia. Aquesta renovació dels tallers de Miró ha permès programar cursos i fer edicions amb les tècniques més actuals de l'àmbit de l'obra gràfica. Els tallers han esdevingut, doncs, un entorn privilegiat per a l'intercanvi d'idees i experiències creatives entre artistes de qualsevol edat i formació i de qualsevol nacionalitat o procedència.

EDIFICI MONEO

Els estudis de Joan Miró no eren un espai adequat ni suficient per mostrar la col·lecció d'obres llegada per l'artista català a la Fundació. La falta d'un espai expositiu on mostrar aquesta col·lecció feia necessari construir un nou edifici. Aquest projecte fou possible gràcies a la generositat de la viuda de Miró, Pilar Juncosa, que donà uns terrenys i unes obres de Miró perquè l'any 1986 fossin subhastades per Sotheby's a benefici de la Fundació. Un any més tard, Rafael Moneo, que en aquell moment era *chairman* de la Graduate School of Design de la Universitat de Harvard, va rebre l'encàrrec de projectar la nova seu de la Fundació Pilar i Joan Miró als

terrenys adjacents als estudis de Miró, donats per Pilar Juncosa.

Des de 1956, data en què Miró fixà la seva residència a Palma, fins al 1986 l'entorn dels tallers de Miró s'havia degradat considerablement. La natura havia anat cedint territori a les elevades i desafortunades edificacions dels voltants. L'estiu de 1986, quan Moneo visità els terrenys per a la nova seu de la Fundació quedà consternat pel desastre urbanístic i això condicionà el seu disseny. L'edifici de Moneo, des de la mateixa entrada al recinte de la Fundació, prova d'escamotejar al visitant la vista de les construccions dels voltants.

Aquest objectiu determinà i condicionà tot el disseny de la Fundació, que consta de dos elements arquitectònics de formigó, nítidament diferenciats, tot i que estretament enllaçats. Moneo, d'una banda, projectà una construcció lineal de tres plantes i coberta plana, amb un sol buit al nord i amb un pòrtic al sud fornit de *brise-soleils* que tamisen la llum, i, de l'altra, un volum estrellat, amb una coberta negada d'aigua, una espècie de *trompe-l'oeil* que simula acostar la mar a l'observador per provar d'emular la vista de què Miró gaudia abans de la destrucció urbanística. La planta estrellada recorda una ciutatella que es defensa mitjançant els seus baluards de l'entorn urbanístic hostil que l'envolta. En canvi, l'interior de l'Espai Estrella s'allunya totalment de les característiques d'una ciutatella. Els murs exteriors de formigó filtren la llum amb un doble tamís de *brise-soleils* exteriors, revestits a l'interior de plaques translúcides d'alabastre. Quan el sol banya l'edifici aquest espai estrellat es

torna una caixa de ressonància de llums reflectides pels estanys que el circumden. Les finestres baixes permeten al visitant establir contacte visual únicament amb els estanys que l'envolten parcialment i amb els jardins.

L'edifici Moneo possibilita la integració de l'art en l'arquitectura, en consonància amb els desitjos de Miró. L'exterior d'una de les puntes del volum estrellat està decorat amb un mural ceràmic, inspirat en una obra de Miró, realitzat per la ceramista Maria Antònia Carrió. Els jardins de la Fundació recuperen, en part, l'entorn natural perdut i a més

permeten la fusió entre art i natura per la qual sempre havia advocat Miró. En una entrevista concedida el 1951 Miró havia afirmat:

“Una escultura hauria d'erigir-se a l'aire lliure, enmig de la natura⁹.”

Les escultures de Miró obeeixen aquests principis i es mesclen amb el seu entorn paisatgístic.

L'edifici dissenyat per Moneo proporcionà a la Fundació Pilar i Joan Miró espais expositius, biblioteca, auditori, oficines, botiga i cafeteria. També la cafeteria alberga un mural ceràmic que realitzà Joan Gardy Artigues a partir de l'esbós per a la pintura mural de Cincinnati de l'any 1947. Aquesta nova seu de la Fundació s'inaugurà el 19 de desembre de 1992.

9. Entrevista de Georges Charbonnier a Joan Miró, 1951, en Margit Rowell (ed.), *Joan Miró: Selected Writings and Interviews*, Londres: Thames and Hudson, 1987, p. 221.

Exterior de l'Edifici Moneo (esquerra), Espai Estrella (a dalt) i estany de l'Edifici Moneo (a baix)
Fotografies: Diego D'Intino

Biografia

1893

El 20 d'abril neix Joan Miró al passatge del Crèdit, Barcelona. És el fill major de Miquel Miró i Adzaries, orfebre, i Dolores Ferrà i Oromí, filla d'un ebenista de Palma.

1900

A partir d'aquest any, estiuja amb els seus padrins paternals a Cornudella (Tarragona) i amb la seva padrina materna a Mallorca.

1907

Finalitza els seus estudis secundaris. Per iniciativa de son pare, estudia comerç i, simultàniament, freqüenta la cèlebre Escola de Belles Arts La Llotja, on estudia amb Modest Urgell Inglada, pintor de paisatges romàntics, i amb Josep Pascó Merisa, professor d'art decoratiu.

1910

Comença a treballar com a meritori de comptabilitat a la Drogueria Dalmau Oliveres de Barcelona. La família de Miró adquireix la masia de Mont-roig, a la província de Tarragona.

1911

Miró cau malalt com a conseqüència del malestar generat pel seu treball i a continuació contreu una febre tifòide. Passa la seva convalescència a la masia de Mont-roig.

El 20 de juliol exposa dues pintures a la VI Exposició Internacional d'Art de Barcelona.

1912

Estudia [1912-1915] amb Francesc Galí, que li ensenya a dibuixar tocant els objectes amb els ulls tancats, el fa descobrir la música i la poesia. Hi coneix Josep Francesc Ràfols, Enric Cristòfol Ricart, Joan Prats que serien amics de Miró tota la seva vida.

1917

Del 23 d'abril a l'1 de juliol, Barcelona acull una gran exposició d'art francès de finals del segle XIX i principis del XX, organitzada per Vollard. Miró queda impressionat.

1918

Del 16 de febrer al 3 de març té lloc la primera exposició individual de Miró a les Galeries Dalmau de Barcelona, on mostra 64 pintures i dibuixos realitzats entre 1914 i 1917.

1920

A finals de febrer Miró fa el seu primer viatge a París.

1921

Pinta a l'estudi que li lloga l'escultor Pablo Gargallo, a la Rue Blomet, 45. Té com a veí André Masson. Entaula amistat amb Pierre Reverdy i Tristan Tzara.

1923

Es mou entre Mont-roig, Barcelona i París.

1925

Participa a l'exposició "La peinture surréaliste" a la Galeria Pierre.

1928

A començaments de maig fa un viatge per Bèlgica i Holanda, i queda molt impressionat per la pintura de gènere holandesa del segle XVII.

1929

El 12 d'octubre es casa amb Pilar Juncosa, a Palma.

1930

Es publica el *Second Manifeste Surréaliste*.

El 17 de juliol neix la seva filla Mª Dolores.

1936

Miró ha d'estar a París a causa de la Guerra Civil Espanyola.

1938

Aprèn la tècnica de l'aiguafort i la punta seca.

1940

El gener, Miró ja ha començat a realitzar la sèrie d'obres coneguda com *Constel·lacions*.

A començaments de juny torna a Espanya i s'instal·la a Palma.

1941

Miró viu a Palma i estiujeu a Mont-roig.

Té lloc la primera gran exposició retrospectiva de Miró, a The Museum of Modern Art de Nova York, que el consagra com a figura indiscutible de l'art modern i té gran repercussió en els artistes americans.

1942

Fins el febrer resideix a Palma i posteriorment es trasllada a Barcelona.

1944

Fa les seves primeres ceràmiques amb Llorens Artigas i les seves primeres escultures de bronze.

1947

De febrer a octubre Miró resideix a Nova York. En el seu primer viatge als Estats Units fa una pintura mural per al Terrace Plaza Hotel de Cincinnati.

1948

S'inauguren múltiples exposicions seves a ciutats com Nova York, París, Boston, Estocolm, Barcelona, Venècia...

1954

Participa a la XXVII Biennial de Venècia, a la qual presenta un conjunt retrospectiu de pintures, gravats a l'aiguafort i litografies, produïts entre 1912 i 1923. La Biennial li atorga el Gran Premi de Gravat.

1955

L'octubre Miró és convidat a realitzar dos murals ceràmics per a la decoració de la nova seu de la UNESCO a París.

1956

A la tardor Miró comença a "liquidar" el taller del passatge del Crèdit i de Folgarolas per instal·lar-se definitivament a Palma, on es va fer construir un nou estudi dissenyat per Josep Lluís Sert.

INFORMACIÓ DE JOAN MIRÓ

1957

Resideix i treballa a Palma, però fa freqüents viatges a Barcelona, Mont-roig i París.

El març, en companyia del fotògraf Francesc Català-Roca, del ceramista Josep Llorens Artigas i del seu fill Joan Gardy Artigas, visita les coves d'Altamira per primera vegada. Les seves pintures, "l'exemple més antic d'art mural del món", la textura dels murs de la col·legiata romànica de Santillana del Mar, les pintures del romànic català i l'arquitectura de Gaudí serveixen a l'artista com a fonts d'inspiració per enriquir el procés de creació dels murals ceràmics per a la UNESCO a París.

1958

A la tardor Miró acaba els murals ceràmics per a la UNESCO.

1962

De juny a novembre té lloc una gran retrospectiva de Joan Miró, al Museu Nacional d'Art Modern de París. Aquesta exposició inclou pintures de 1914 a 1962, dibuixos, guaixos, collages, gravats, litografies, ceràmiques, llibres il·lustrats i escultures.

1964

El març és a Saint-Paul-de-Vence, on treballa a la instal·lació de les escultures monumentals de la Fundació Maeght.

El 28 de juliol, s'inaugura la Fundació Maeght, l'edifici dissenyat per Josep Lluís Sert i les escultures monumentals del *Labyrinthe* realitzades per Miró i Artigas.

1966

A mitjan-final d'any s'exhibeix una retrospectiva al Museu Nacional d'Art Modern de Tòquio, presentada després al Museu Nacional d'Art Modern de Kyoto.

Miró fa el seu primer viatge al Japó.

1969

La producció d'escultures de bronze i bronze pintat s'intensifica. Miró treballa a partir d'objectes trobats que després combina, manipula i transforma.

1970

Miró finalitza dos projectes de ceràmica mural en col·laboració amb Llorens Artigas: la ceràmica mural per a l'aeroport de Barcelona i la ceràmica mural per al Pavelló del Gas de l'Exposició Universal d'Osaka.

1975

El 10 de juny s'inaugura extraoficialment el CEAC, Centre d'Estudis d'Art Contemporani, Fundació Joan Miró de Barcelona, edifici dissenyat per Josep Lluís Sert, al parc de Montjuïc.

1976

El 18 de juny s'inaugura de manera oficial la Fundació Joan Miró amb l'exposició de dibuixos donats per l'artista a la nova fundació.

Fa el paviment mosaic del *Pla de l'Ós* per a la Rambla de Barcelona, de vidre artificial acolorit.

1979

La Universitat de Barcelona li atorga el títol de doctor honoris causa.

1981

El març, Joan Miró i Pilar Juncosa firmen l'acta de donació dels tallers de l'artista (Son Abrines i Son Boter) a favor de la Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca.

1983

El Solomon R. Guggenheim Museum de Nova York, la Sala Gaspar de Barcelona i The Museum of Modern Art de Nova York, entre d'altres, celebren i homenatgen la figura de Miró als seus 90 anys. A Barcelona s'organitzen diversos actes en homenatge al seu artista més internacional.

Miró mor a la seva casa de Son Abrines, a Palma, el 25 de desembre.

Breus apunts sobre l'obra de Miró a Mallorca

El 1956, quan Miró tenia ja 63 anys, fixà la seva residència a Palma. Ara bé, Mallorca no fou, en absolut, un lloc de retir per a Miró, tampoc un lloc d'abandonament de la seva activitat creativa. Al contrari, Mallorca fou un jardí fecund que Miró cultivà amb molta atenció i dedicació, per utilitzar la metàfora del propi artista que el 1959 afirmà:

“Jo treballo com un hortolà”¹⁰

Pel que fa a la pintura, en aquesta etapa madura Miró va continuar plasmant alguns dels seus temes i motius recurrents —estrella, sol, lluna, dona, personatge, ocell, paisatge—, tot i que en un llenguatge més directe i gestual. A partir de mitjan anys quaranta, la precisió del traç comença a conviure amb els grafismes gruixats i expressius que, de vegades, traspuen gotes. Gradualment, la seva pintura es va anar tornant més espontània, directa i gestual, fins i tot abans d'entrar en contacte directe amb l'expressionisme abstracte americà, durant la seva estada a Nova York el 1947. L'obra de Miró havia marcat els inicis de l'Escola de Nova York. Recíprocament, l'expressionisme abstracte americà aniria deixant la seva empremta a l'obra de Miró.

No obstant això, en els anys seixanta el llenguatge de Miró reprèn formulacions anteriors, com l'escacat. També s'observa la coexistència en un mateix període d'estils diferents, com a les obres *Mosaïc* [FPJM-52] i *Poème* [FPJM-98], ambdues de 1966. En els anys setanta l'aspecte més espontani i directe de les obres de Miró tradueix alguns canvis substancials en el seu mètode de treball. Miró aplica la pintura amb els dits, amb els punys, amb les mans. Fa grafismes gruixats amb els dits i els combina

Poème, 1966. Oli i carbonet damunt tela, 259,5x173,5 cm.
Procedència: Donació de l'artista, 1981. FPJM-98

amb pinzellades precises o traços fins executats amb un bambú japonès o amb un escuradents. Aplica la pintura fregant amb els punys o estampa les empremtes de les seves mans, de manera reiterada. *Poème* de 1966 [FPJM-98] presenta cascades de mans, a l'igual que algunes pintures rupestres. Pinta les teles en posició horitzontal, fins i tot col·locades directament en terra. Això li permet caminar-hi per damunt, i deixar empremtes de les seves petjades. En aquell període Miró solia començar les seves pintures bé partint d'un fons de taques fortuïtes, bé estructurant la composició mit-

10. *Entrevista de Yvon Taillandier a Joan Miró, 1959*, a Margit Rowell (ed.), *Joan Miró: Selected Writings and Interviews*, Londres: Thames and Hudson, 1987, p. 246-253.

Oiseaux, 1973. Oli, acrílic damunt tela, 115,5x88,5 cm.
Procedència: Donació de l'artista, 1981 FPJM-23

Sense títol, 1973. Oli, acrílic i caramell damunt tela, 265,5x185,5 cm.
Procedència: Donació de l'artista, 1981. FPJM-85

jançant el color negre que, a continuació, enriquia amb esquits o degoteigs. Aquest tipus de fons fortuits amb esquits comptava amb un precedent de 1925, *El naixement del món*. Sens dubte, el mètode de pintar en terra i els esquits relacionen Miró amb Jackson Pollock, que va conèixer personalment durant la seva estada a Nova York, el 1947. La seva estada als Estats Units li va permetre conèixer la pintura avantguardista americana, de la qual admirava la seva vitalitat, el seu entusiasme i la seva frescor.

D'altra banda, aquesta manera més gestual de pin-

tar s'hauria d'associar també a l'art i la call·ligrafia oriental. Sens dubte, l'interès de Miró pel Japó, la seva amistat amb el poeta japonès Shuzo Takiguchi i els seus dos viatges a aquest país, el 1966 i el 1969, contribuïren que l'art japonès anàs deixant la seva empremta en Miró. A més, Miró va retenir el mètode dels call·lígrafs japonesos —una fase de concentració profunda fins a assolir el trànsit, seguida d'una execució fulminant. L'espontaneïtat era un tret inherent a les obres orientals fetes amb tinta, ja que el traç no solament havia de reflectir els dots de l'artista, sinó també el seu estat d'ànim.

En consonància amb la seva declaració: "Jo treballa com un hortolà", Miró transformà les seves obres en un camp que ell llaura, perfora, poda i rega. Miró provoca esquinços a la tela, la perfora, la ruixa de pintura, la inflama, la socarrima o la crema... Fidel al seu ofici de jardiner, Miró ruixa el seu camp. Les seves notes inciten a degotar o rajar. Els pigments esclaten en esquits a nombroses pintures, com a l'oli damunt fons negre datat entorn de 1974 (FPJM-53). La fluïdesa d'aquests rierols de pintura s'oposa als petits recessos de color que impregnen la tela, com les llacunes blaves del lateral esquerre d'*Oiseaux* de 1973 (FPJM-23). L'acumulació matèrica també es contraposa, en ocasions, a aquesta fluïdesa. El pigment es concentra en empastaments blancs a la pintura damunt contraxapat de 1977 (FPJM-135). Els relleus d'aquests cúmuls matèrics se sumen a l'aspror o rugositat de certs suports. Sens dubte, Miró sentia predilecció pels materials insòlits i irregulars com el paper de vidre que va servir de suport a *Personnage, oiseaux*, de 1976 (FPJM-146). A la rugositat dels suports, s'hi pot agregar la lleu irregularitat que introdueixen certs materials afegits, com la sutura de llinyol, a la tela sense títol de 1973 (FPJM-85), o els desnivells tridimensionals provocats pels llistons de fusta clavats a *Personnage, oiseaux*, de 1976 (FPJM-146).

A partir dels anys trenta, el desig de Miró d'"anar més enllà de la pintura" el va conduir a explorar altres mitjans d'expressió com l'obra gràfica, l'escultura o la ceràmica. Les obres tridimensionals de l'etapa madura de Miró sovint parteixen de dos processos creatius ben diferents. Les terracotes i algunes de les escultures de fang que finalment acabarien sent foses en bronze són fruit d'una tradició mil·lenària, la del modelatge en argila. En canvi, altres escultures responen a una formulació pròpia de l'art modern: l'*assemblage*, és a dir, una

obra construïda a partir d'objectes. Alguns d'aquests *assemblages* varen ser immortalitzats en bronze i, a vegades, presenten també elements modelats. A partir de 1966, Miró realitzà nombroses escultures de bronze en col·laboració amb diverses foneries. Però la producció escultòrica de Miró abasta tot tipus de tècniques i materials des de la fusta i el marbre fins a resines sintètiques.

En resum, en la seva maduresa Miró seguí creant infatigablement, i així ho testimonien la quantitat i la qualitat de la seva producció artística i la multitud de projectes en els quals treballà: pintura, escultura, obra gràfica, ceràmica, murals, vitralls, tapissos, projectes d'art públic, així com decorats i vestuari per a teatre. Això li va permetre continuar fent realitat el seu desig d'aproximar el seu art al gran públic, sobretot a través de l'obra seriada —obra gràfica i escultura— i mitjançant els nombrosos projectes d'art públic.

Sense títol, 1977

Oli i acrílic damunt contraplacat, 122x89 cm.

Procedència: Donació de l'artista, 1981. FPJM – 135

Apunts generals de l'obra de Miró

• Temes i motius

Dona, ocell, personatge, estels, sol, lluna, constel·lacions, ulls, escales, paisatge, zigzagues, espirals, entre d'altres.

• Tècniques pictòriques

Oli, guaix, acrílic, aquarel·la, pastel, carbonet, guix, cera, tinta xinesa, llapis de grafit, bolígraf, collage, retolador, llapis i tinta litogràfica, esmalt sintètic.

• Tècniques d'obra gràfica

Aiguafort, punta seca, aiguatinta, aiguatinta al sucre, carborúndum, xilografia, litografia, serigrafia, etc.

• Materials i tècniques escultòriques

Fusta, granit, bronze, assemblage, argila, guix, marbre, resina sintètica, cement, fosa a la cera perduda.

• Procediments

Dripping, *frottage*, *collage*, teles cremades, empremtes de mans, empremtes d'altres objectes.

Maqueta per a Gaudí V, 1975

Gouache, tinta, llapis de grafit, pastel i collage damunt paper, 38x36,2 cm.

Procedència: Donació de Joan Barbaà i Successió Miró, 1998 FPJM-603b

• Utensilis

Pinzells de tot tipus, fins i tot fabricats per ell, esponges, raspalls de dents, graneres, canyes de bambú, regadores, dits i mans, ganivets, graneres d'emblanquinar, tapes de pots de pintura, etc.

• Mitjans d'expressió artística

Pintura, escultura, dibuix, ceràmica, gravat, tapís, vitralls, disseny de vestuari i escenografia per a ballets i teatre.

• Suports

Tela, fusta, paper de diferents tipus: japonès, fet a mà, Kraft, aquarel·la, d'estrassa, verjurat, assecant, blondes, plàstic, couro, tela asfàltica, cartó, cartó corrugat, tàblex, taula, contraplacat, paper de vidre, rajola, paper de diari, porexpan, roba, cautxú, pedra, materials reutilitzats com fulls d'agenda, calendari o targetes d'invitació, entre d'altres.

Personnage, oiseaux, 1976

Oli damunt paper de vidre, fusta i claus. 171,5 x 125 cm.

Procedència: Donació de l'artista, 1981. FPJM-146

Sense títol, 1974

Oli, acrílic i guix damunt tela, 270,5x355 cm.

Procedència: Donació de l'artista, 1981. FPJM-53

ACTIVITATS PRÈVIES

1. Preguntes i respostes !!
2. Miró-net !
3. Mirem l'art! !
4. Bio-gràfic !
5. Fotògraf de barri !!
6. Objecte: Mallorca !!
7. Famílies
8. La idea, l'esbós i l'obra
9. Contemporanitzant

CONTEXT

Normalment és el centre educatiu qui tria fer aquesta visita a la Fundació i per tant s'ha de treballar la motivació dels al·lots. Per potenciar la implicació dels teus alumnes et proposam aquesta activitat que et servirà per despertar el seu interès. D'aquesta manera part del que aprendran ho trien ells amb la seva curiositat.

ACTIVITAT

Demana als teus alumnes tot el que vulguin saber de Joan Miró (sobre la vida, l'obra, la família, el museu...), que s'imaginin que són entrevistadors de la televisió i que fan preguntes a un expert de Miró. Fes una fotocòpia de la fitxa adjunta i elaborau entre tots una llista de les preguntes que han anat sortint. No oblidis dur-la el dia de la visita que nosaltres estarem encantats de contestar les vostres preguntes.

MATERIAL

FITXA ADJUNTA

BOLÍGRAFS

CURIOSITAT

Preguntes

Nom de l'alumne

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

CONTEXT

Un dels mitjans de informació i comunicació més importants per als joves és la xarxa. Estan acostumats a utilitzar-la d'una manera àgil. Així doncs, utilitzant aquesta gran font d'informació que és Internet és farà més fàcil començar a conèixer Joan Miró com a personatge representatiu de l'art del segle XX. A més, aquesta activitat ajudarà a potenciar l'autonomia dels alumnes a l'hora d'aprendre.

ACTIVITAT

Demana als teus alumnes que facin grups de quatre o cinc persones. Que facin primer una llista de temes a investigar, per exemple: Qui era Joan Miró? D'on era? Com era ell? I la seva família? Va triomfar de seguida? Va viatjar molt? Quin caràcter tenia? Li agradava la gent? Qui eren els seus amics? Quins fets varen marcar la seva vida? Quina relació tenia amb Mallorca? Com era la seva obra?... Un cop feta la recerca s'ha de posar en comú tota la informació trobada.

MATERIAL

INTERNET

FOLIS

BOLÍGRAFS

CURIOSITAT

CONTEXT

Els alumnes visitaran una exposició de Joan Miró, on aprendran moltes coses sobre la seva obra i les seves tècniques pictòriques. Però abans et proposam un primer apropament amb la visualització d'imatges; d'aquesta manera començaran a "entrenar" la seva mirada i a construir els seus significats davant les obres d'art.

ACTIVITAT

Mostra als alumnes les imatges de les obres de Miró que hi ha al quadern d'art. La seva mirada hauria de ser atenta i investigadora. Que es facin preguntes i dialoguin entre ells i amb tu (mestre/ra) Què veuen? Què els sembla? Els agrada o no els agrada? Per què? Què senten? Què és un artista? En coneixen cap? Les obres de Miró els recorden alguna cosa?...

Suggeriment

POTS FER FOTOCÒPIES DE LES FOTOS DEL QUADERN D'ART I ORGANITZAR UNA EXPOSICIÓ ALS ESPAIS DE LA CLASSE. ELLS MATEIXOS PODEN TRIAR QUINES IMATGES VOLEN EXPOSAR I ON SEGONS EL SEU CRITERI.

MATERIAL

QUADERN D'ART

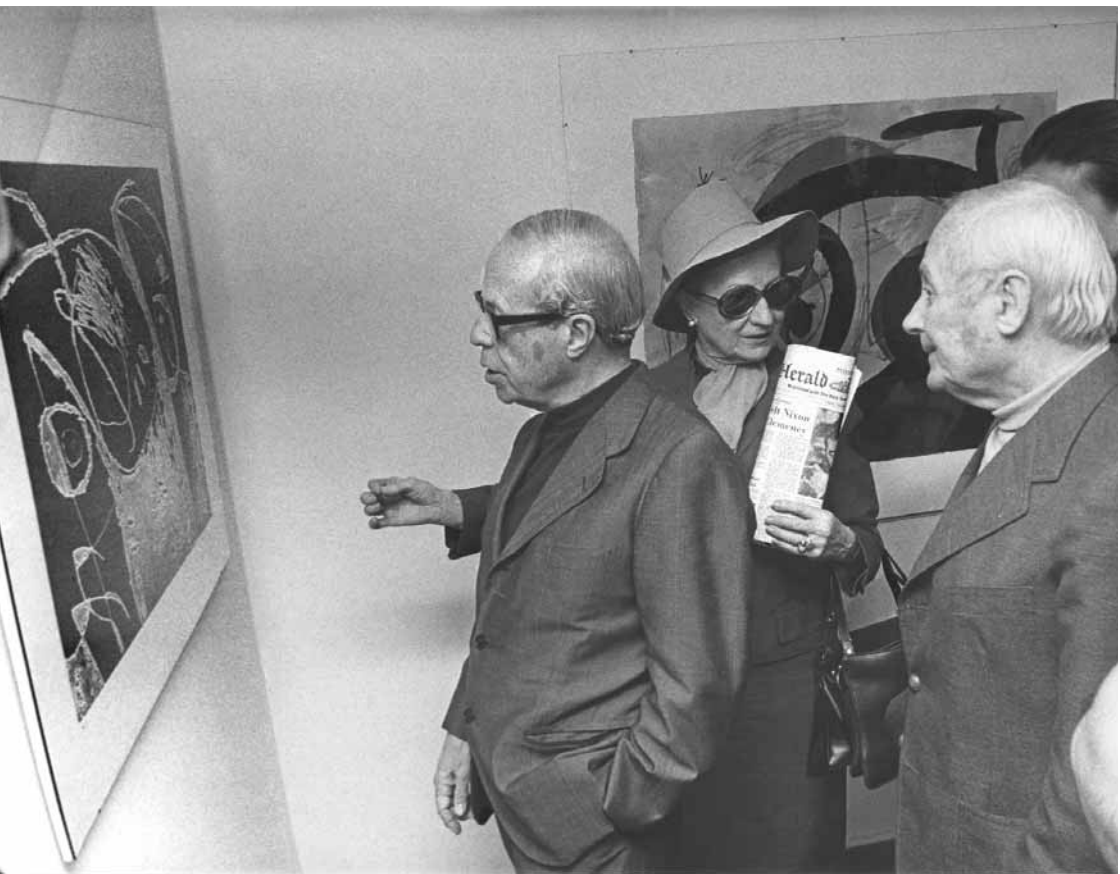

MIRADA ATENTA

GANES DE DIALOGAR

Josep Lluís Sert, Moncha Sert i Joan Miró a la Sala Pelaires de Palma
24 d' abril de 1973
Cortesia Successió Miró

CONTEXT

Dues de les tècniques narratives que tenen la imatge com a principal recurs expressiu són el còmic i la fotonovel·la. El còmic utilitza el dibuix com a mitjà artístic mentre que la fotonovel·la intenta apropar-se més a la realitat televisiva mitjançant la seqüenciació de fotografies. Les dues tècniques es conjuguen amb el text.

ACTIVITAT

Una biografia explica els fets de la vida d'una persona. Amb aquesta activitat els alumnes desenvoluparan la capacitat de narració en imatges i la reflexió biogràfica explicant les seves experiències vitals a partir d'una biografia visual, ja sigui en forma de còmic o d'una fotonovel·la.

Abans de començar l'activitat explica'ls la biografia de Miró: d'aquesta manera els pot servir de referència. Partint d'aquesta biografia els alumnes podran comparar les seves experiències amb les de l'artista.

Si qualche alumne no vol contar la pròpia biografia pot fer la de Miró.

Proposa als teus alumnes que triïn entre aquestes dues opcions:

A. Biocòmic:

1. Visualitzar còmics. Fixar-se en les estructures de narració, en la tècnica, en la composició, en els textos, en les formes d'expressió i en els tipus de dibuix.
2. Escriure un resum de la seva vida. No fa falta que inclogui tots els fets; poden triar moments que els varen marcar o, simplement, moments que recorden.
3. Fer esbossos per al futur còmic. Triar imatges i textos que els acompanyin. L'extensió pot ser variable segons els continguts. Pot tenir una, dues o tres pàgines.
4. Fer el còmic amb la tècnica triada.

B. Fotonovel·la:

1. Visualitzar fotonovel·les. Fixar-se en les estructures de narració, en la tècnica fotogràfica, en els punts de vista, en els recursos narratius...
2. Escriure un resum de la seva vida. No fa falta que inclogui tots els fets; poden triar moments que els varen marcar o, simplement, moments que recorden.
3. Fer fotografies per a la futura fotonovel·la. Ells en seran els models adequant-se a les escenes, utilitzant objectes i fons descriptius. Han de triar els textos que les acompanyin. L'extensió pot ser variable segons els continguts. Pot tenir una, dues o tres pàgines.
4. Fer la fotonovel·la en la tècnica triada. Pot ser digitalment, utilitzant un programa de retoc d'imatges (com el Photoshop) o mitjançant la tècnica del collage.

Suggeriment

AL FINAL DE L'ACTIVITAT POTS PROPOSAR QUE ENTRE TOTS TRIÏN ALGUNS COMPANYS QUE MOSTRIN LES SEVES BIOGRAFIES COMPARANT-LES AMB LA DE MIRÓ.

MATERIAL

CÒMICS I
FOTONOVEL·LES

FOLIS

LLAPIS

TISORES

BARRA ADHESIVA

CÀMERA

ORDENADOR

IMPRESSORA

RETOLADORS NEGRES

IMAGINACIÓ

CONTEXT

Quan caminam pels carrers del nostre barri no ens fixam en moltes coses que formen part del nostre entorn. Són elements que veim cada dia, detalls quotidians que ens passen desapercebuts. Miró era un gran observador del seu voltant, sobretot dels detalls aparentment més insignificants, que plasmava a la seva obra. Per captar aquests detalls no hi ha res com la mirada d'una càmera fotogràfica!

ACTIVITAT

Proposa als teus alumnes que facin un reportatge fotogràfic del seu barri. Els alumnes hauran de fer entre deu i vint fotografies. Dóna'ls idees que els puguin servir com a exemple: personatges representatius, veïns, arquitectures, detalls, grafits, colors, comerços, etc.

Podeu col·locar a l'aula les fotografies agrupades per barris; si dos alumnes pertanyen al mateix barri es poden posar juntes. Demana'ls-hi que descriguin els barris buscant diferències i similituds, parlant dels tipus de persones, els modes de viure, les necessitats, les infraestructures, les activitats que generen...

Durant la visita a la Fundació es farà una comparació amb l'entorn de Miró quan va viure a Mallorca.

MATERIAL

CÀMERA

MIRADA ATENTA

18-55mm 1:3.5-5.6 II

ZOOM LENS

EF-S

CONTEXT

La metàfora és un recurs literari que consisteix en l'ús d'una paraula amb un significat o en un context diferent de l'habitual. A les arts plàstiques també es pot emprar aquest recurs, però en lloc de jugar amb les paraules es pot fer amb les imatges.

ACTIVITAT

Demana als teus alumnes que provin de definir Mallorca amb una imatge metafòrica. Digueu-los que reflexionin i cerquin una imatge, text, objecte, element tradicional, modern, gastronòmic... que simbolitzi el que l'illa significa per a ells, que deixin anar la seva imaginació intentant ser originals. Per aconseguir-ho poden donar-li una intenció humorística, dramàtica, política, irònica, etc.

Fes una sessió entorn dels objectes per parlar del significat de les visions de cadascú. Potser apareixeran temes tan diversos com el medi ambient, l'economia, el turisme, la història... Utilitza un mapa de Mallorca per fer un mural col·lectiu a mode de mapa conceptual on s'escriuin les idees que hagin anat sorgint i on s'aferrin alguns dels elements aportats pels alumnes (poemes, fotografies, etc.).

A la Fundació podrem comparar-los amb els objectes que recollia Miró, exposats al Taller Sert.

Suggeriment

TAMBÉ POTS PROPOSAR ALS TEUS ALUMNES QUE ES RETRATIN A ELLS MATEIXOS METAFÒRICAMENT UTILITZANT LLETRES, FOTOGRAFIES, DIBUIXOS, OBJECTES, SO, IMATGES DE VÍDEO...

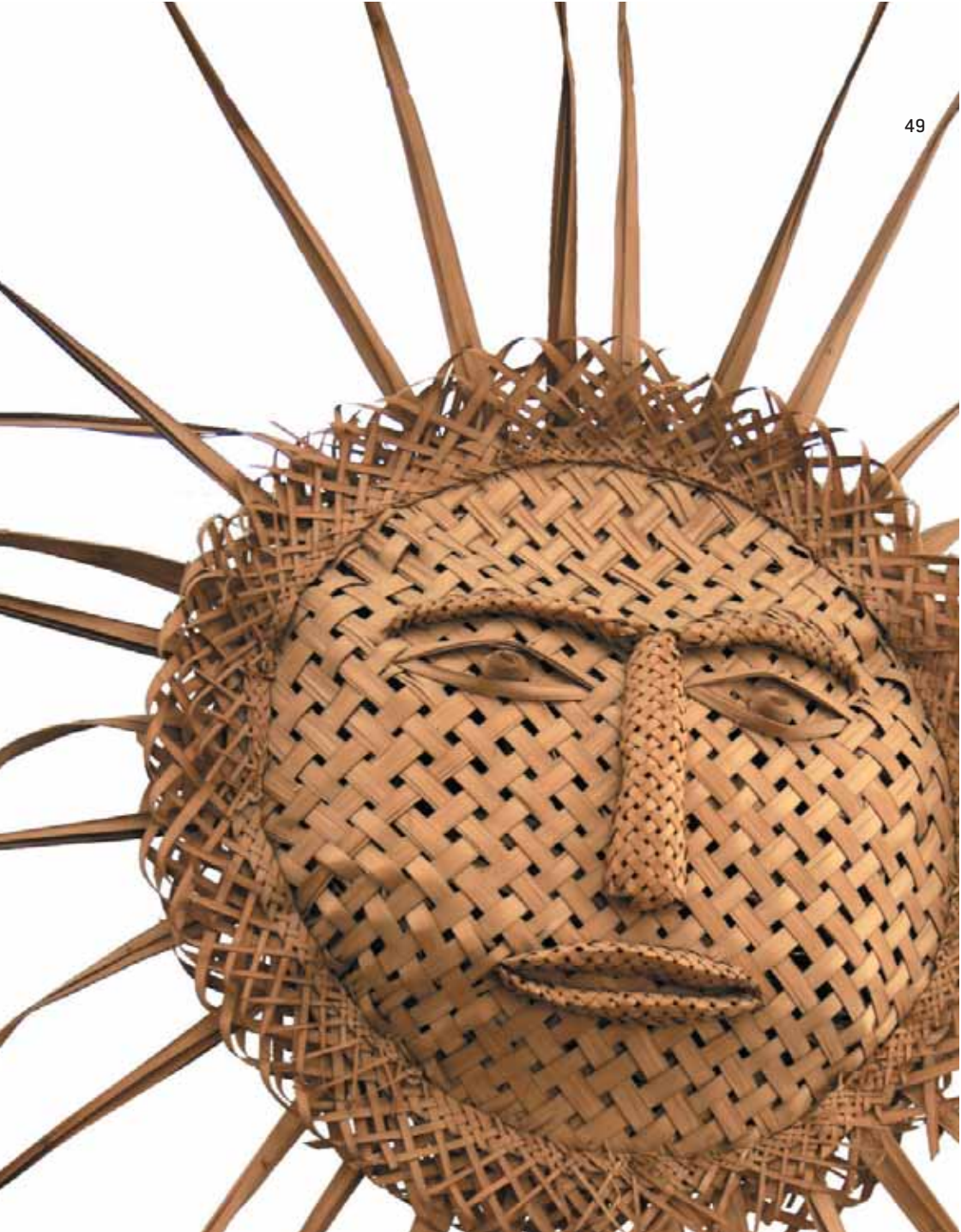
MATERIAL

DIFERENTS ELEMENTS

IMAGINACIÓ

Objete del Taller Sert

CONTEXT

Tothom coneix la faceta artística de Joan Miró però a part de la professió, tot i que és molt important, altres coses formaren part de la seva vida, com per exemple la família. Miró va créixer en una de tipus tradicional: pare, mare, germana... i ja de gran va formar la seva pròpia, es va casar, va tenir una filla, néts, etc. El nucli familiar és una de les parts més importants en la formació d'una persona, ens identifica com a individus. Al llarg de la història i de les diferents societats els models de família han anat canviant i cada vegada existeixen més tipus de família.

ACTIVITAT

Observa amb els teus alumnes les imatges de Joan Miró de petit, amb els seus pares i germana, amb la seva dona, amb els seus néts, etc., que trobaràs al quadern d'art. Després, parla amb els alumnes d'aquesta faceta menys coneguda de Miró, la de la vida més quotidiana; que descriu el caràcter de Miró, si pensen que era familiar, si li agradava jugar...

Seguidament, proposa que cadascú dugui una foto de la seva família o d'altres famílies (poden ser extretes de la TV, de premsa, de còmics, del cinema...) per treballar la idea de família. El dia següent col·locau les fotos juntes. Comenta-les amb els teus alumnes mitjançant preguntes i provoca un debat a partir dels temes que vagin apareixent. Podeu tractar el tema de la família actual, de les diferències que han aparegut al llarg del temps entre la família d'ara i les dels seus padrins, de la interculturalitat, de l'adopció, de les mares fadrines, de famílies amb més d'un pare o una mare, de germans de diferents matrimonis, etc. Podeu tractar-ne les diferències, parlar de noves famílies que imaginin en el futur, etc.

Suggeriment

AL FINAL D'AQUEST DIÀLEG CADA ALUMNE POT FER UN COLLAGE PLÀSTIC DEL SEU MODEL IDEAL DE FAMÍLIA UTILITZANT FOTOGRAFIES I DIBUIXOS.

MATERIAL

QUADERN D'ART

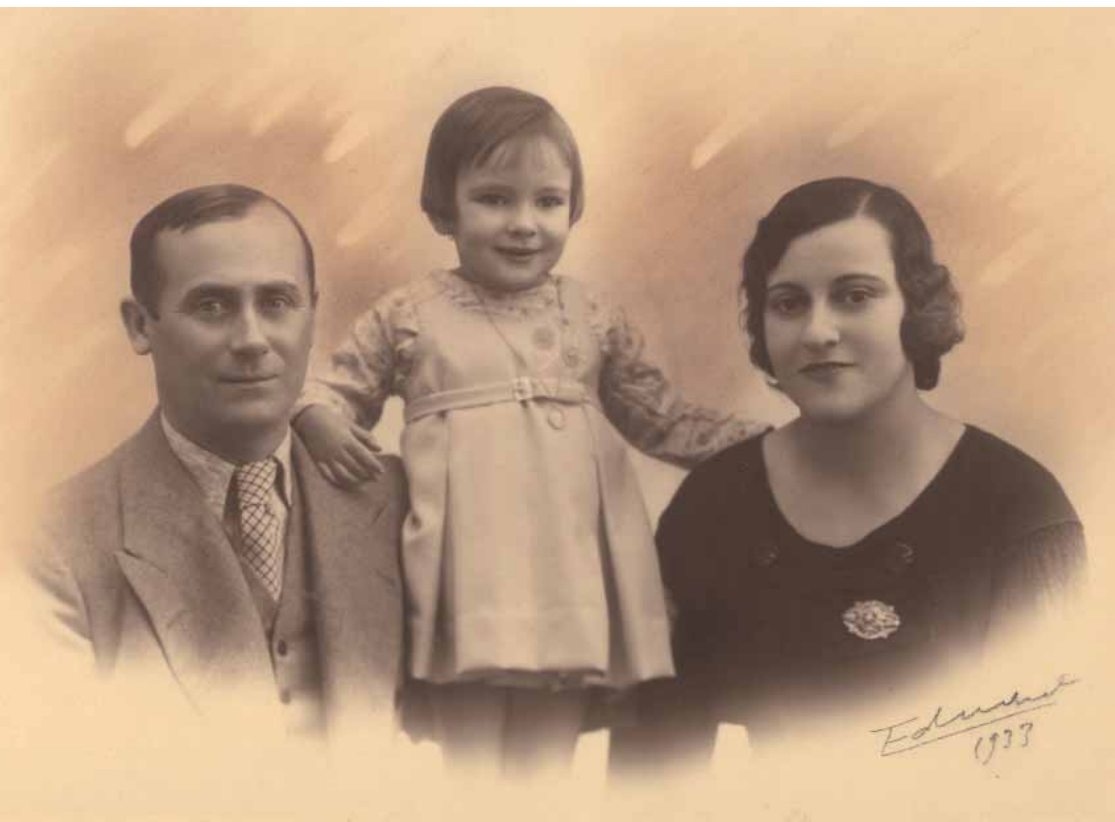

FOTOS DE FAMÍLIES

GANES DE DIALOGAR

El matrimoni Miró i la seva filla Mª Dolores, 1933
Cortesia Successió Miró

CONTEXT

L'idea és l'espurna que encén el procés de la creació. Als esbossos inicials (dibuixos preparatoris que contenen la idea principal per fer una obra) hi trobam l'essència, l'impuls que ha mogut l'artista a crear una obra. Joan Miró utilitzava el recurs del dibuix per plasmar les idees de les seves obres. Són nombrosos els exemples de dibuixos que se'n conserven, especialment dels darrers anys de la seva vida. Amb aquesta activitat us proposam que reflexioneu sobre el valor d'aquestes peces.

ACTIVITAT

Cerca al quadern d'art els esbossos d'obres de Miró i mostra-les als teus alumnes. Estableix debats a l'aula sobre la importància dels dibuixos preparatoris i esbossos com a la plasmació de la idea original de l'artista.

- Què representen aquests dibuixos? Quina importància tenen en relació amb la creació artística?
- L'esbós i l'obra d'un artista estan en continu diàleg. Hi ha detalls del procés d'elaboració artística que trobam des del primer dibuix. Quina utilitat té l'esbós? Podem considerar que un esbós és una obra artística? Que cerquin diferències entre la idea i el resultat.
- Què és, doncs, més important: la idea, la seva plasmació immediata a l'esbós o l'obra final? O tenen la mateixa importància? Per què?
- Pensau que es pot començar una obra sense una idea prèvia? I aquesta idea, cal plasmar-la en un esbós?
- Pensau que tots els artistes fan esbossos abans de crear l'obra?
- Pensau que els esbossos tenen interès suficient per estar penjats en un museu?

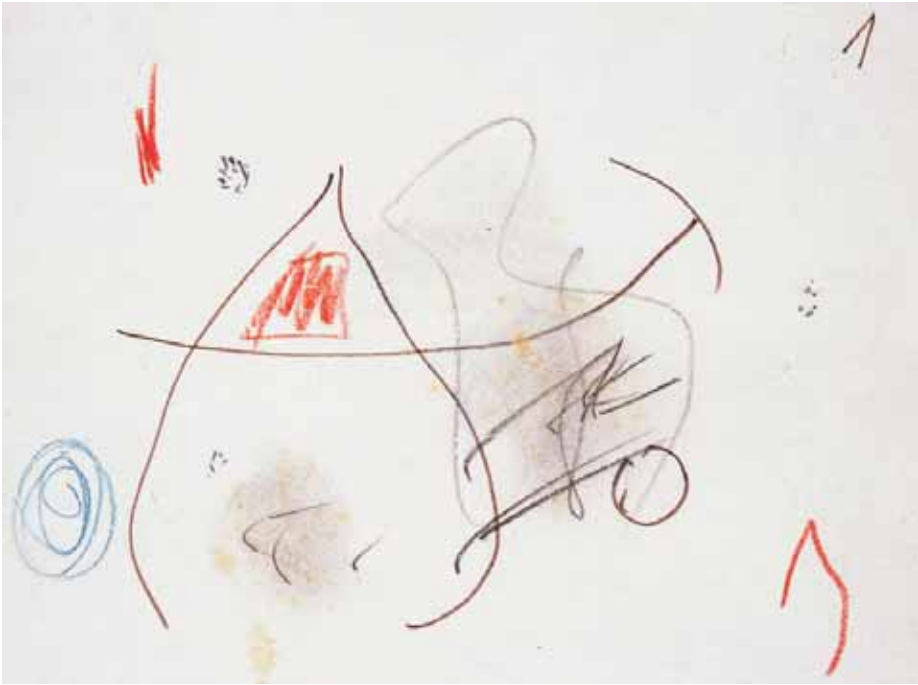
MATERIAL

QUADERN D'ART

GANES DE DIALOGAR

Dibuix preparatori per a *Lapidari*, 1981 (adalt)
 Llapis de color, llapis de grafit, bolígraf i retolador
 damunt paper, 10,5x13,8 cm.
 Procedència: Donació de l'artista, 1981. FPJM-1454.1

Lapidari, 1981 (abaix)
 Aiguafort, 50x36 cm.

CONTEXT

Miró és un dels més reconeguts artistes contemporanis però, en general, els nostres coneixements sobre l'art del nostre temps són bastant limitats. Per apropar-nos a l'art contemporani i entendre'l millor primer hauríem de conèixer el seu vocabulari específic, ja que a l'art actual existeixen moltes paraules que poden ser un misteri per a nosaltres.

ACTIVITAT

Demana als teus alumnes que cerquin al diccionari o per Internet termes relacionats amb l'art contemporani com: *happening*, *videocreació*, *instal·lació*, *acció*, *performance*... A més del significat de cada terme cercau-ne també algun exemple. Cercant aquestes paraules relacionades amb el món de l'art n'apareixeran d'altres que poden ser interessants per afegir a la llista

Suggeriment

ARA QUE JA SABEU QUÈ SIGNIFIQUEN AQUESTES PARAULES, US ATREVIU A FER UNA *PERFORMANCE*? I UNA *INSTAL·LACIÓ*?

MATERIAL

DICCIONARI

INTERNET

CURIOSITAT

...-le-) skamenělý
 ...j) koncové vápno
 ...j) muslyla
 ...j) (m) (m) zool. kůra skalek
 ...j) kameník
 ...j) (m) (m) zool. sešel
 ...j) bot. 1 pínie 2 lúmba
 ...j) na kámen, kamenolom
 ...j) tvrdá směla
 ...plouva] zool. 1 jespáček

kwori] (-le-) kamenolom
 ] závod, při kterém musí běžet
 y
 BR bot. terčovka skalní /
 skalní

ot. sleziňk routička
 ] horská kamenitá suť, „ka-
 e“

pila na kámen
 :st] vzdálenost co by kame-
 p] zool. 1 vodouš 2 = stone

θrəu] = stone's cast
 ] 1 pákár v kriketu hrát
 balovat obezřetně 2 zejm.
 , zdržovat projednávání n.
 kona

] kamenina, kameninové
 eninová výlevka
 ] 1 též ~s, pl kamenictví,
 kamenná stavba, kamenné
 kamení, práce z kamene
 nové zboží
 bot. 1 parožnatka sladkovodní

1 kamennost 2 kamenitost,
 enělost 4 ledovost
 ovat, bombardovat střelbou

AU slang. úplně zlity, oddě-

ACTIVITATS POSTERIORES

1. Experimentam amb el *dripping*
2. Retrats
3. Tècnica i suport
4. De la figuració a l'abstracció
5. De l'abstracció a la figuració
6. *Object room*
7. Re-logo
8. Cultura visual
9. Cinemart
10. A la moda!
11. El museu imaginari
12. Muntem una expo!

CONTEXT

Una de les tècniques més utilitzades per Miró en la seva darrera etapa fou el *dripping*, també anomenat *degoteig*. Aquesta tècnica consisteix a deixar degotar el pinzell banyat damunt la tela, o qualsevol altre suport, sense tocar-lo. L'atzar és protagonista important dels resultats. Miró esquitava les teles dels cavallets o les que estaven en terra utilitzant pinzells, poals, regadores, tassons, etc. i provocant taques i regalims.

ACTIVITAT

Et proposam que experimentis aquesta tècnica amb el teu grup. Per a això has de posar una tela, un llençol, un paper, etc. de gran format estès en terra. Cada alumne tindrà un pinzell, regadora, poals... amb diferents colors i entre tots, a través del gest i el moviment, i a distància, aniran empenant el llenç de formes i colors.

Suggeriment

PODEU INVESTIGAR L'ÚS D'AQUESTA TÈCNICA A TRAVÉS DE LA HISTÒRIA DE L'ART. HAUREU D'INVESTIGAR AMB QUINS MOVIMENTS ARTÍSTICS ESTÀ RELACIONADA I QUINS ARTISTES L'HAN UTILITZADA, ESBRINAR EL MOMENT I LES CIRCUMSTÀNCIES HISTÒRIQUES EN QUÈ VA APARÈIXER. PER FER-HO ET PROPOSAM QUE CREÏS EQUIPS D'INVESTIGACIÓ DE QUATRE O CINC ALUMNES I QUE CADA GRUP EXPOSI LES SEVES TROBALLEES.

MATERIAL

PAPERS

PAPER CONTINU

PINZELLS

TASSONS

COLORS (GUAIX)

REGADORES

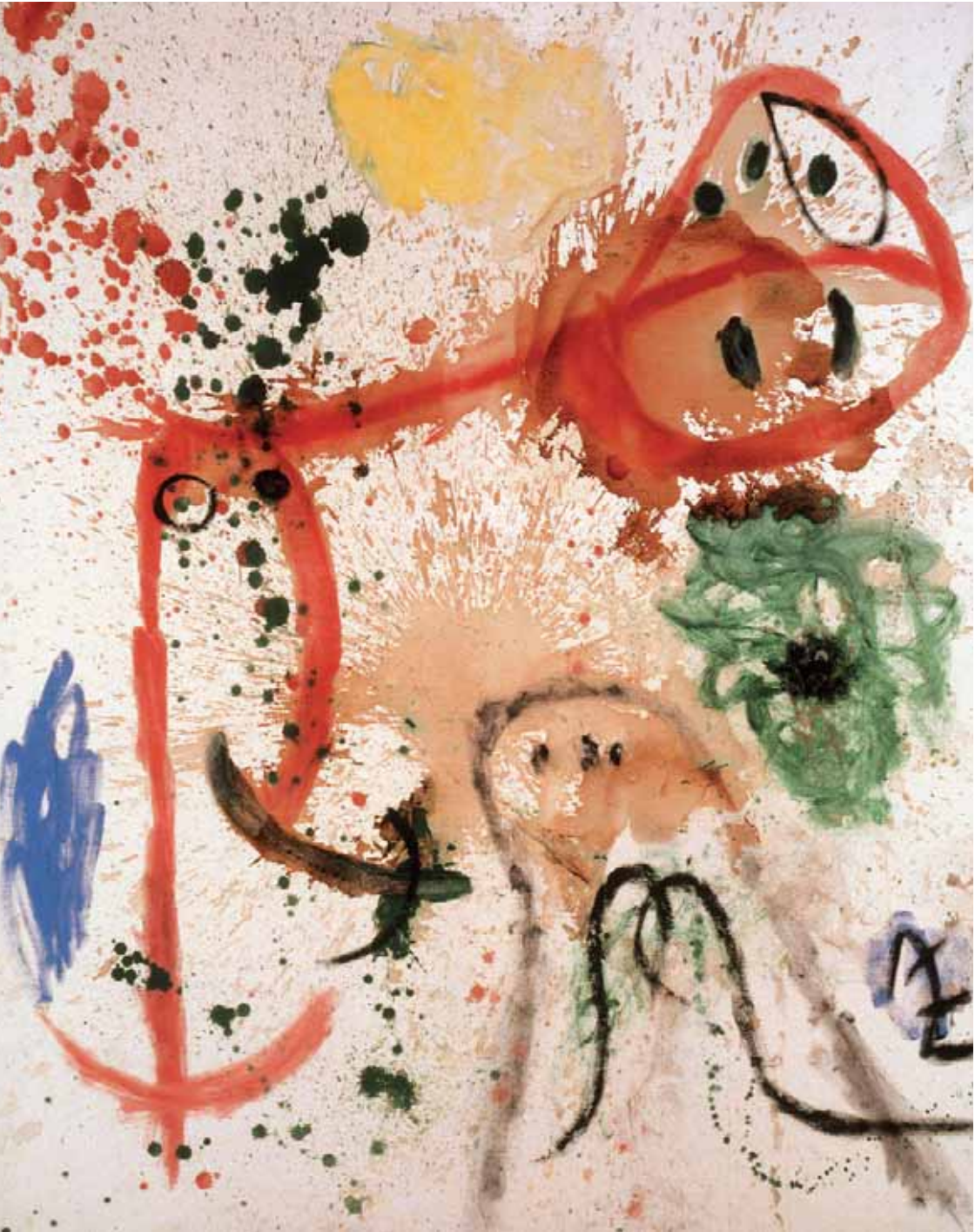

POALS

ENERGIA

Sense títol, 1977

Oli i vernís damunt tela, 162,5x130,5 cm.

Procedència: Donació de l'artista, 1981. FPJM-18,1

CONTEXT

Joan Miró moltes vegades s'inspirava en el complex món que ens envolta per simplificar-lo i extreure'n l'essència en una composició artística. Des d'un punt de partida predeterminat i limitat es pot crear una composició simple d'un tema aparentment complex.

ACTIVITAT

Fes que cada alumne triï un company i que es col·loquin cara a cara, com si fossin un el mirall de l'altre. Cada un ha de fer un retrat de l'altre utilitzant només quatre línies (llargues o curtes), dos punts (grans o petits) i dues taques (poden ser de diverses formes, geomètriques o irregulars).

Aquest exercici exigeix reflexió prèvia i observació. Cada persona té unes formes dominants i unes proporcions determinades. Hi ha gent amb els ulls més grossos o amb una cara que expressa sorpresa o tristesa... Aquestes expressions poden estar relacionades directament amb algunes formes.

MATERIAL

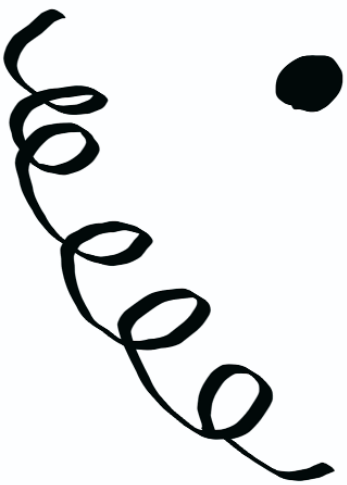
FOLIS

RETOLADORS NEGRES

CREATIVITAT

CONTEXT

En Miró va ser un artista que no es posava límits. Al llarg de la seva carrera va experimentar amb gran varietat de tècniques i va investigar a fons les possibilitats de diferents suports. L'experimentació és la base per familiaritzar-se amb les diferents aplicacions plàstiques. Hi ha una gran quantitat de tècniques i suports diferents; per tant, els resultats poden ser tan variats com les combinacions que es poden fer. Aquesta activitat pot enriquir moltíssim les futures obres dels teus alumnes.

ACTIVITAT

Et proposem dues vies per experimentar amb la tècnica i el suport:

A. Una tècnica, diversos suports: A partir d'una única tècnica, per exemple el tremp, investigau els diversos resultats que depenen del suport triat.

- Tremp + paper / fusta / cartó / tàblex per davant i per darrere / tela...

Després d'investigar, observau les diferències obtingudes. D'aquesta manera podreu determinar quins són els suports més adequats per a aquesta tècnica i quins us donen resultats sorprenents.

B. Diverses tècniques, un suport: A partir d'un únic tipus de suport, per exemple el paper de diari, investigau els diversos resultats que obtindreu depenent de la tècnica escollida en cada ocasió.

- Paper de diari + tremp / retolador / llapis / aquarel·la / llapis de cera o + guix...

Després d'investigar, observau i compareu les diferències obtingudes.

Suggeriment

AQUESTS DOS EXERCICIS ELS POTS REALITZAR EMPRANT ALTRES TÈCNiques (AQUAREL·LES, CERES, RETOLADORS, ETC.) O TRIANT UNS ALTRES SUPORTS DE BASE.

MATERIAL

SUPORTS DIVERSOS
(PAPER DE DIARI)

TÈCNiques DIVERSES
(GUAIX)

PINZELLS

CURIOSITAT

Sense títol, 1975

Oli i gouache damunt paper, 49x65,8 cm.

Procedència: Donació de l'artista, 1981. FPM-479

CONTEXT

Hi ha dues formes d'arribar a l'abstracció: una, extraient de la realitat que ens envolta l'essencial i aconseguint un resultat que té poc o res a veure amb la realitat original; i l'altre, jugant amb formes i colors amb una intenció plàstica/estètica, conceptual..., per exemple, intentant plasmar sentiments.

En contra del que es creu, Joan Miró no es considerava un pintor abstracte i sempre partia de la realitat, encara que de vegades ens costi reconèixer-la.

Després d'aquest exercici ens serà més fàcil entendre el significat de la paraula abstracció.

ACTIVITAT

Digues als teus alumnes que cerquin una fotografia d'una revista que els agradi per qualche motiu (aquesta pot ser una cara, un paisatge, un cotxe, un cos, etc.). Quan hagin triat la fotografia ofereix-los aquestes dues opcions:

A. Fer una fotocòpia i conservar-la. Retallar la fotografia en diferents parts. Elaborar una nova composició abstracta canviant els elements de lloc. Comparar la fotocòpia de l'original amb la nova composició. Els continua agradant la imatge? Què ha passat? Quins elements nous hi veuen?

B. Observar la imatge. Esquematitzar-la a partir d'esbossos fins que no s'assembla a l'inicial. Fer una obra abstracta a partir del resultat del procés. El món real no sembla de vegades un quadre abstracte? Pensa en la mar i el seu horitzó: si li llevem els detalls, no són dues franques de color blau? I un cotxe vermell que passa a tota velocitat: no és una taca vermella difuminada?

Suggeriment

POTS JUGAR AMB ELS TEUS ALUMNES A DISTINGIR QUADRES ABSTRACTES DE FIGURATIUS.

MATERIAL

REVISTES

TISORES I BARRA
ADHESIVA

LÀMINES

LLAPIS DE COLORS

CURIOSITAT

“Un quadre ha de ser fecund. Ha de donar naixement a un món. Que s’hi vegin flors, personatges, cavalls, poc importa, mentre reveli un món, quelcom viu.”

Yvon Taillandier (1974), “Entrevista con Yvon Taillandier”, en Rowell, *Joan Miró: Escritos y conversaciones*, Valencia - Múrcia, Institut Valencià d’Art modern i Colegio Oficial de Aparejadores y Arquitectos Técnicos de la Región de Murcia, 2002 (pàg. 339).

CONTEXT

A l'activitat anterior t'has introduït en el procés de l'abstracció. De la mateixa manera que extreim formes noves de la realitat també ho podem fer a la inversa i intentar trobar qualche cosa figurativa a partir d'un element abstracte. Miró es fixava en les taques que l'atzar produïa als seus quadres per treure'n formes més o menys reals. Amb un poc d'imaginació podem reconèixer formes figuratives, per exemple dins les ombres projectades a una paret, als dibuixos que fan les vetes de la fusta, a les formes dels núvols... i el que veim variarà per a cada un de nosaltres

ACTIVITAT

El pas de l'abstracció a la figuració el podem treballar de moltes maneres. Aquí te'n proposem tres, però és possible que a classe en puguin sorgir d'altres.

A. Frottage: Que els alumnes triïn elements amb característiques texturals (poden ser naturals o artificials) i col·loquin un paper damunt cada superfície per calcar-ne el relleu i la textura amb grafit o ceres. Seguidament han d'imaginar una forma nova suggerida a partir de la textura i remarcar-la emprant el mateix grafit o cera.

B. Canyeta-tinta: Demana als teus alumnes si han jugat qualche vegada a bufar amb una canyeta a l'aigua que cau damunt una superfície. Proposa'ls fer el mateix a classe però amb tinta xinesa damunt una làmina, fent caure la tinta i bufant en diferents direccions amb molta cura. Les formes que en resulten són sorprenents. Finalment, que els alumnes completin aquests dibuixos lliurement utilitzant pinzells, plomes, retoladors, etc. i aconseguint formes figuratives.

MATERIAL

FOLIS I CARTOLINES

BARRES DE GRAFIT

CANYETES

TINTA XINESA

PINZELLS

RETOLADORS I CERES

CURIOSITAT

Sense data
Tinta, llapis de cera, llapis de grafit i aiguada damunt cartó. 50,6x65,8 cm.
Procedència: Donació de l'artista, 1981. FPM-456

CONTEXT

Amb l'aparició de les avantguardes artístiques al segle XX es comencen a incloure objectes de la vida quotidiana a les obres d'art. Fins i tot alguns artistes els exposen al museu sense afegir-hi res més, traient-los del seu context i simplement canviant-ne la funció, amb la qual cosa descobreixen el seu caràcter estètic i conceptual.

L'exemple més conegut és *Fontain* (1971), de Marcel Duchamp. Joan Miró també va emprar objectes quotidians a les seves obres, però modificant-los, com per exemple a la imatge adjunta.

ACTIVITAT

Proposa als teus alumnes que entrin a la seva habitació i reflexionin amb la mirada sobre els objectes que els envolten, que en triïn un i l'endemà el duguin a classe. És el moment d'establir un diàleg.

Aquests objectes han estat "segrestats" del seu entorn natural i reunits a l'aula; reflexionau sobre el seu significat: per què l'han triat? Ha canviat d'alguna manera? Tornaran a veure l'objecte amb els "mateixos ulls"? Quin títol li posarien si fos una obra d'art? Han vist cap vegada algun objecte quotidià exposat en un museu?...

MATERIAL

OBJECTES

GANES DE DIALOGAR

Sense títol, 1972

Paper de diari, gouache, tinta, cordill, fusta i filferro, 40x13x8 cm.

Procedència: Donació de l'artista, 1981. FPJM-417

CONTEXT

El disseny gràfic és present en tot moment al nostre entorn. Trobam imatges que identifiquem directament amb una empresa o un producte tant al carrer com als objectes quotidians que consumim diàriament. La imatge simple, significativa i reduïble a una mida molt petita que identifiquem amb una empresa s'anomena logotip. Totes aquestes imatges formen part de la nostra cultura visual i es relacionen molt amb les tendències artístiques del moment, per exemple, el conegut logotip de "la Caixa" sorgeix d'un fragment d'una obra de Miró.

ACTIVITAT

En aquesta activitat et proposam que converteixis la classe en una empresa de disseny. Digues als teus alumnes que s'imaginin que els fan l'encàrrec difícil de renovar la imatge d'una marca coneguda que els agradi o bé que s'inventin un nou producte amb unes característiques específiques. Una vegada decidit el producte n'han de dissenyar el logotip.

1a fase: esbossos. Es poden extreure formes d'activitats anteriors. Aquesta fase ha de ser totalment lliure i s'ha de plasmar qualsevol idea.

2a fase: reflexió i decisió. Es col·loquen els resultats i es decideixen una o dues de les solucions. Es fan els canvis pertinents per aconseguir una imatge simple i atractiva.

3a fase: resultat. Es fa un original en blanc i negre i un altre en color.

Suggeriment

DEMANA ALS TEUS ALUMNES QUE INVESTIGUIN ELS ORÍGENS DEL LOGOTIP DE "LA CAIXA"

MATERIAL

FOLIS

LLAPIS

RETOLADORS

IMAGINACIÓ

CONTEXT

Vivim en una societat en què la imatge adquireix cada vegada més importància. Les noves generacions s'estan acostumant a conèixer el món de manera virtual i no de manera real, natural. Les imatges ens bombardegen cada dia per la televisió, Internet, videoconsoles, etc. La nostra cultura visual ens marca més del que pensam. Com vares observar amb el teu grup, Joan Miró s'envoltava al seu taller de retalls de revistes, de postals, d'imatges d'obres d'altres artistes... és a dir, de la seva pròpia cultura visual. Amb aquesta activitat farem una reflexió sobre les imatges que ens envolten durant la nostra vida quotidiana i la seva importància.

ACTIVITAT

Demana als teus alumnes si duen alguna cosa amb elements de la seva cultura visual. Poden ser carpetes, camisetes, mòbils, motxilles... on apareguin imatges de cantants, esportistes, marques, actors, models, cotxes, personatges de videojocs o televisius...

El recull que facis serà representatiu de la cultura visual del grup classe, reflex de la seva personalitat, dels seus gusts, identitat, interessos, aficions, etc., fruit del que veuen a la televisió, al cine, als videojocs, a les revistes, etc. A partir de les imatges fes una reflexió i una extracció dels temes que més els interessin i començau un diàleg que pot acabar en debat sobre temes tan candents com la fama, els contractes milionaris d'esportistes, actors i famosos, la "teleporqueria"...

MATERIAL

ELEMENTS DELS ALUMNES

GANES DE DIALOGAR

Objetos del Taller Sert

CONTEXT

L'obra de Miró és resultat d'un moment històric i personal propi. Cada artista s'insereix en uns processos socials, culturals, històrics, personals que influiran directament en la seva creació. A través del cinema ens podem traslladar a les vides i èpoques d'aquests artistes i conèixer més profundament les circumstàncies que envoltaren les seves carreres artístiques.

ACTIVITAT

Mira amb els teus alumnes una o diverses pel·lícules escollides per votació en relació amb algun pintor. Després de veure la pel·lícula debatiu sobre diversos temes, com per exemple:

- És important el moment històric viscut per l'artista? Per què?
- Són importants les circumstàncies i les relacions personals de cada un?
- A quin nivell influeix el lloc on viuen els artistes?
- Creis que es fa un retrat fidedigne de la vida dels artistes?
- Creis que el cinema és un bon mitjà per acostar-se a la figura d'aquests artistes?
- Quines altres eines tenim per conèixer-los?

MATERIALS PROPOSATS

Alguna d'aquestes pel·lícules:

- **Klimt.** Raoul Ruiz. Àustria-França-Regne Unit-Alemanya. EPO-Film-Produktionsges, Film-Line Produktion, Lunar Films, Géminis Film, 2006.
- **Modigliani.** Mick Davis. EUA-Regne Unit-Alemanya-Romania-França-Itàlia. Philippe Martinez, Karinne Behr, Stéphanie Martinez-Campeau, André Djaoui i Alan Latham, 2004.
- **Frida.** Julie Taymor. EUA-Canadà-Mèxic. Miramax, 2002.
- **Pollock.** Ed Harris. EUA. Sony, 2000.
- **Sobrevivir a Picasso.** James Ivory. EUA. Warner Bros, 1996.
- **Basquiat.** Julian Schnabel. EUA. Miramax, 1996
- **Van Gogh, la passió de viure / El loco del pelo rojo.** Vincente Minelli. EUA. MGM/UA, 1956.
- **Goya en Burdeos.** Carlos Saura. Espanya-Itàlia. Lolafilms, 1999.

MATERIAL

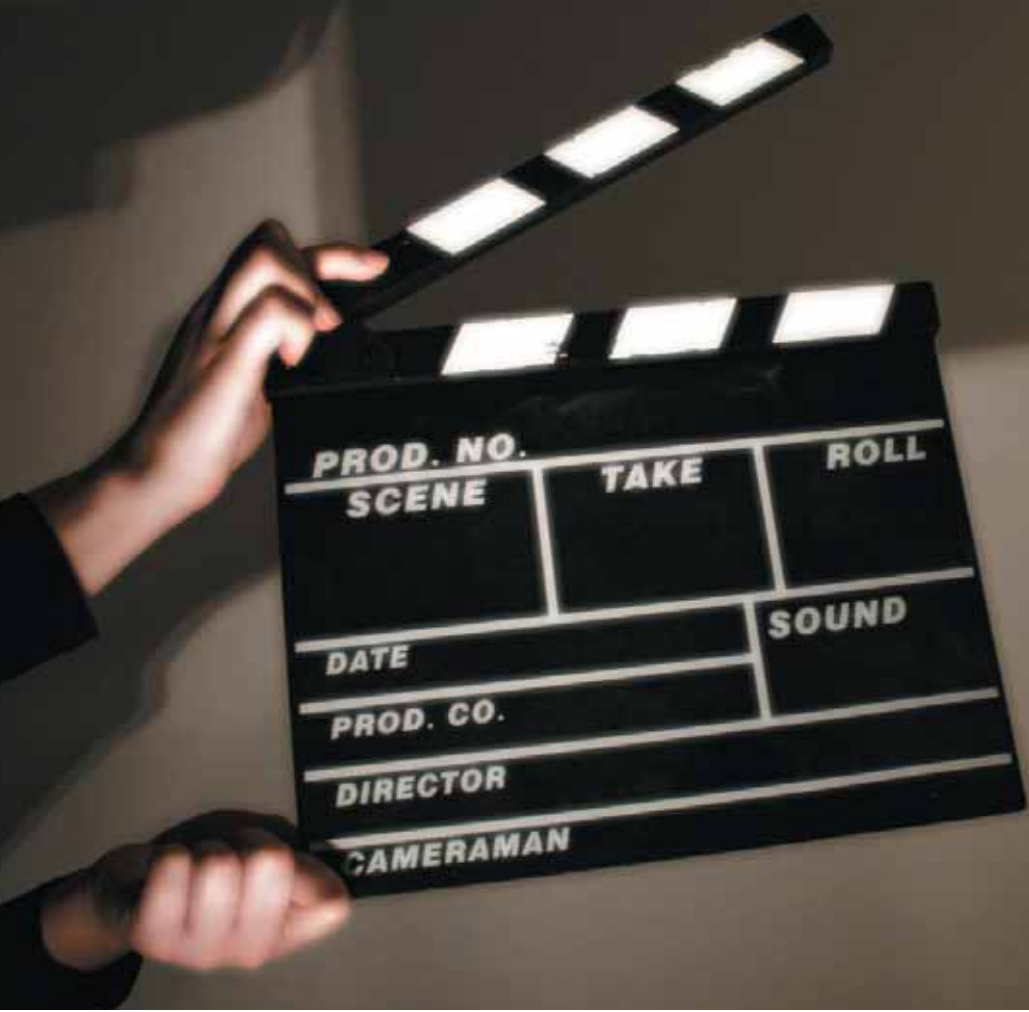

PEL·LÍCULA

GANES DE DIALOGAR

CONTEXT

A Joan Miró li agradava vestir bé i molt correctament, fins i tot a l'època en què no tenia doblers. Veient fotos seves de diferents èpoques es pot veure l'evolució de la moda d'aquell temps. Aquesta actua com a reflex molt clar de la societat i la cultura, i canvia acceleradament. La roba que duim en una temporada no és la mateixa que la que drem la temporada següent, fins i tot dins una mateixa família poden existir membres amb estils molt diferents. La moda és un element cultural que ens dóna identitat, agrupa les tribus urbanes, classifica professions, defineix classes socials, etc. Així mateix, Miró es va endinsar en el món del disseny i va crear, entre d'altres, el vestuari per als Ballets Russos a l'obra *Jeux d'enfants*.

ACTIVITAT

A partir del tema de la moda estableix un debat amb el grup classe. Alguns temes relacionats que poden sorgir són: èpoques històriques, identitat, consumisme, tribus urbanes, gènere, influència a les arts, etc. Aquí tens algunes preguntes que et poden servir de guia:

- Com definiríeu la moda d'avui en dia? I la d'èpoques anteriors? Què pensen a casa vostra sobre com anau vestits?
- Us vestiu a la moda? I els vostres amics? Us vestiu igual o diferent? Creis que teniu un estil propi o és fruit de la còpia dels altres? A partir d'aquesta idea fes-los reflexionar sobre el concepte d'uniforme i uniformitat.
- Us fixau en les marques a l'hora de comprar-vos roba? Gastau molts doblers en roba? Amb quina freqüència anau de compres en el vostre temps d'oci?
- Us identifiqueu amb algun estil per la manera de vestir? Quins gusts queden patents a partir d'estils diferents? Les tribus urbanes són fruit del nostre moment o creis que existien també en altres èpoques?
- Hi ha molta diferència entre l'estil dels al·lots i l'estil de les al·lotes?
- L'art, el cinema i la música han influït en la moda? I a la inversa? Poden donar-te'n exemples?

Suggeriment

PROPOSA ALS TEUS ALUMNES QUE DISSENYIN UNA CAMISETA O UNA BOSSA, UNA CARPETA, UN ESTOIG, ETC.

Suggeriment

TAMBÉ POTS DEMANAR-LOS QUE FACIN UN TREBALL D'INVESTIGACIÓ SOBRE LA MODA A PARTIR DE FOTOGRAFIES D'ELLS MATEIXOS (EN L'ACTUALITAT I EN EL PASSAT), DELS SEUS PARES, DELS SEUS PADRINS... O BÉ IMATGES DE REVISTES, LLIBRES, INTERNET...

MATERIAL

GANES DE DIALOGAR

Representació dels "Ballets Russes" de Montecarlo, per als que Miró realitzà els decorats i el vestuari del ballet "Jeux d'enfants". Es va estrenar el 14 d'abril de 1932 al Théâtre de Montecarlo
Fons documental de la Fundació Pilar i Joan Miró

CONTEXT

La Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca és un museu, però sabríem explicar què és exactament un museu? Segons la UNESCO un museu és: “una institució sense finalitat de lucre, un mecanisme cultural dinàmic, evolutiu i permanentment al servei de la societat urbana i del seu desenvolupament, obert al públic de forma permanent que coordina, adquireix, conserva, investiga, dona a conèixer i presenta, amb finalitats d'estudi, **educació**, reconciliació de les comunitats i esbarjo, el patrimoni material i immaterial, moble i immoble de diversos grups i el seu entorn”.

ACTIVITAT

Proposa als alumnes que creïn el seu propi museu imaginari amb una minixposició ideal d'art contemporani. Primer de tot hauran de triar el tema: pot ser una exposició d'una època en concret, d'un color, d'un artista, etc. L'eina de recerca serà Internet i els alumnes hauran de cercar i imprimir fotografies de les obres que triïn. Seguidament, per exposar aquestes obres hauran de crear físicament un espai expositiu o petit museu amb capsos o cartons.

Suggeriment

ELS TEUS ALUMNES PODEN CERCAR PER INTERNET LA IMATGE DE L'OBRA PORTÀTIL *BOITE EN VALISE* DE MARCEL DUCHAMP

MATERIAL

INTERNET

FOLIS

IMPRESSORA

IMATGES D'OBRES D'ART

TISORES I BARRA ADHESIVA

PINTURA

CARTONS

CREATIVITAT

Un dels resultats del taller educatiu per a famílies "Espais somniats" 2007

CONTEXT

Quan hem fet una obra necessitam, d'alguna manera, exposar-la a la mirada dels altres per poder tenir una opinió més àmplia dels resultats. Els llocs més habituals per exposar les obres són les galeries d'art i els museus, com vàreu comprovar el dia de la visita a la Fundació Pilar i Joan Miró.

ACTIVITAT

Si has fet alguna de les activitats que t'hem proposat pots muntar una exposició amb els resultats dels teus alumnes. Què es necessita per muntar una exposició?

- **Un tema.** S'ha de triar un tema que serveixi d'excusa per exposar i que servirà per extreure el títol de l'exposició. Per exemple, una exposició sobre el vermell, sobre les obres realitzades damunt paper...
- **Les obres.** Per desenvolupar aquesta activitat es necessiten les obres creades pels alumnes que millor representin el tema triat. Es pot fer una selecció de tot el que s'ha anat treballant a partir d'aquest dossier.
- **Un espai expositiu.** Primer de tot s'ha de cercar el lloc més adient per exposar-les (passadís, pati, hall de l'escola, menjador, auditori...) i demanar permís a la direcció.
- **El muntatge.** És el moment de pensar la manera d'exposar les obres. Es poden mostrar ordenades per tècniques, per ordre cronològic, alfabètic, per colors... També s'ha de pensar si es penjen amb blue-tack, cinta adhesiva, xinxetes... o si es posa un suport a davall (paper continu, paspartús, etc.).

És molt important fer una cartel·la per cada obra amb el nom de l'autor, el nom de l'obra i la tècnica perquè tots sàpiguen qui ha estat el creador i com l'ha elaborada. També seria interessant fer un breu escrit general que expliqui l'exposició perquè la gent entengui aquesta mostra (qui l'ha realitzada, quan, amb quin motiu, etc.). No s'ha d'oblidar que el muntatge ha de ser una feina de tots.

- **Difusió i inauguració.** Finalment, es necessita públic. Es pot convidar la família i la resta del centre a una inauguració. Per això es poden fer invitacions que indiquin la data, el títol de l'exposició, el lloc, els autors, el temps de durada, etc. i organitzar una petita festa amb tots els artistes.

- **Visites comentades.** Ara arriba el moment de mostrar l'exposició als visitants. Es poden organitzar visites en diferents dies i horaris per als companys i/o familiars.

Suggeriment

POTS FER DIFERENTS GRUPS DE FEINA PER A CADA UNA DE LES PASSES DE L'ACTIVITAT.

MATERIAL

LES OBRES DELS
AL·LOTS

ESPAI D'EXPOSICIÓ

MATERIAL
DE MUNTATGE

MATERIAL
DE DIFUSIÓ

ENERGIA

ACTIVITATS PRÈVIES

1. Preguntes i respostes ②
2. Miró-net ①
3. Mirem l'art! ①
4. Fotògraf d'art ②
5. Objecte: Mallorca ②
6. La idea, l'esbós i l'obra
7. Diccionari d'escultura

CONTEXT

Normalment és el centre educatiu el que tria realitzar aquesta visita a la Fundació i, per tant, s'ha de treballar la motivació dels al·lots. Per potenciar la implicació dels teus alumnes et proposam aquesta activitat, que et servirà per despertar el seu interès. D'aquesta manera, part del que aprendran ho trien ells amb la seva curiositat.

ACTIVITAT

Demana als teus alumnes tot el que vulguin saber de Joan Miró (sobre la vida, l'obra, la família, el museu...), que s'imaginin que són entrevistadors de la televisió i que fan preguntes a un expert de Miró. Fes una fotocòpia de la fitxa adjunta i elaborau entre tots una llista de les preguntes que han anat sortint. No oblidis dur-la el dia de la visita que nosaltres estarem encantats de contestar les vostres preguntes.

MATERIAL

FITXA ADJUNTA

BOLÍGRAFS

CURIOSITAT

Preguntes

Nom de l'alumne

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

CONTEXT

Un dels mitjans de informació i comunicació més importants per als joves és la xarxa i estan acostumats a utilitzar-la d'una manera àgil. Així doncs, utilitzant aquesta gran font d'informació que és Internet és farà més fàcil començar a conèixer Joan Miró com a personatge representatiu de l'art del segle XX. A més, aquesta activitat ajudarà a potenciar l'autonomia dels alumnes a l'hora d'aprendre.

ACTIVITAT

Demana als teus alumnes que facin grups de quatre o cinc persones. Que facin primer una llista de temes a investigar, per exemple: Qui era Joan Miró? D'on era? Com era ell? I la seva família? Va triomfar de seguida? Va viatjar molt? Quin caràcter tenia? Li agradava la gent? Qui eren els seus amics? Quins fets varen marcar la seva vida? Quina relació tenia amb Mallorca? Com era la seva obra? ... Un cop feta la recerca s'ha de posar en comú tota la informació trobada.

MATERIAL

INTERNET

FOLIS

BOLÍGRAFS

CURIOSITAT

WWW

CONTEXT

Els alumnes visitaran una exposició de Joan Miró, on aprendran moltes coses sobre la seva obra i les seves tècniques pictòriques. Però abans et proposam un primer apropament amb la visualització d'imatges; d'aquesta manera començaran a "entrenar" la seva mirada i a construir els seus significats davant les obres d'art.

ACTIVITAT

Mostra als alumnes les imatges de les obres de Miró que hi ha al quadern d'art. La seva mirada hauria de ser atenta i investigadora. Que es facin preguntes i dialoguin entre ells i amb tu (mestre/ra) Què veuen? Què els sembla? Els agrada o no els agrada? Per què? Què senten? Què és un artista? En coneixen cap? Les obres de Miró els recorden alguna cosa?...

Suggeriment

POTS FER FOTOCÒPIES DE LES FOTOS DEL QUADERN I ORGANITZAR UNA EXPOSICIÓ ALS ESPAIS DE LA CLASSE. ELLS MATEIXOS PODEN TRIAR QUINES IMATGES VOLEN EXPOSAR I ON SEGONS EL SEU CRITERI.

MATERIAL

QUADERN D'ART

MIRADA ATENTA

GANES DE DIALOGAR

Sense títol, 1981

Terracota, 58x29x28 cm.

Procedència: Donació de Pilar Juncosa Iglesias, 1991. FPJM-432

CONTEXT

Reflexionem sobre l'art que ens envolta a les nostres vides. Segurament tenim l'art més a prop del que ens pensam, a la nostra pròpia ciutat o barri, però no en som molt conscients... L'art s'ha entès majoritàriament com un element per gaudir dins els espais expositius però cada vegada més l'art surt al carrer. L'escultura és una disciplina artística molt adient per mostrar-la fora del museu. Joan Miró va ser un dels artistes que va donar molta importància a la democratització del seu art i en són exemples les escultures que habiten ciutats com París, Palma, Barcelona...

ACTIVITAT

Proposa als teus alumnes que facin un reportatge fotogràfic de l'art escultòric de la seva ciutat o poble. Els alumnes han de fer com a mínim dues fotografies d'escultures. Exposau les fotografies a l'aula. Cada fotografia haurà d'anar acompanyada d'una breu informació sobre l'escultura (artista, títol, material, any...), el lloc on està ubicada, com es relaciona amb l'entorn, amb la gent... Finalment, podeu parlar sobre el tema, que tractin d'imaginar-se la ciutat sense aquestes escultures, com canviaria? Els agradaria més o menys? Què aporta aquest tipus d'art a la ciutat? El troben interessant? Innecessari? Si d'ells depengués, quin tipus d'art aportarien a la seva ciutat?

Durant la visita es farà una comparació amb les escultures de Miró als jardins de la Fundació.

MATERIAL

CÀMERA FOTOGRÀFICA

FOLIS

BOLÍGRAFS

MIRADA ATENTA

GANES DE DIALOGAR

Personnage gothique, oiseau éclair, 1976

Bronze, 454x195x149 cm. Foneria parellada, Barcelona

Edició per a la Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca

Procedència: Cessió de drets d'autor pels hereus de l'artista, 1997. FPJM-430

CONTEXT

La metàfora és un recurs literari que consisteix en l'ús d'una paraula amb un significat o en un context diferent de l'habitual. A les arts plàstiques també es pot emprar aquest recurs, però en lloc de jugar amb les paraules es pot fer amb les imatges.

ACTIVITAT

Demana als teus alumnes que provin de definir Mallorca amb una imatge metafòrica. Digues-los que reflexionin i cerquin una imatge, text, objecte, element tradicional, modern, gastronòmic... que simbolitzi el que l'illa significa per a ells, que deixin anar la seva imaginació intentant ser originals. Per aconseguir-ho poden donar-li una intenció humorística, dramàtica, política, irònica, etc.

Fes una sessió entorn dels objectes per parlar del significat de les visions de cadascú. Potser apareixeran temes tan diversos com el medi ambient, l'economia, el turisme, la història... Utilitza un mapa de Mallorca per fer un mural col·lectiu a mode de mapa conceptual on s'escriuin les idees que hagin anat sorgint i on s'aferrin alguns dels elements aportats pels alumnes (poemes, fotografies, etc.).

A la Fundació podem comparar-los amb els objectes que recollia Miró, exposats al Taller Sert.

Suggeriment

TAMBÉ POTS PROPOSAR ALS TEUS ALUMNES QUE ES RETRATIN A ELLS MATEIXOS METAFÒRICAMENT UTILITZANT LLETRES, FOTOGRAFIES, DIBUIXOS, OBJECTES, SO, IMATGES DE VÍDEO...

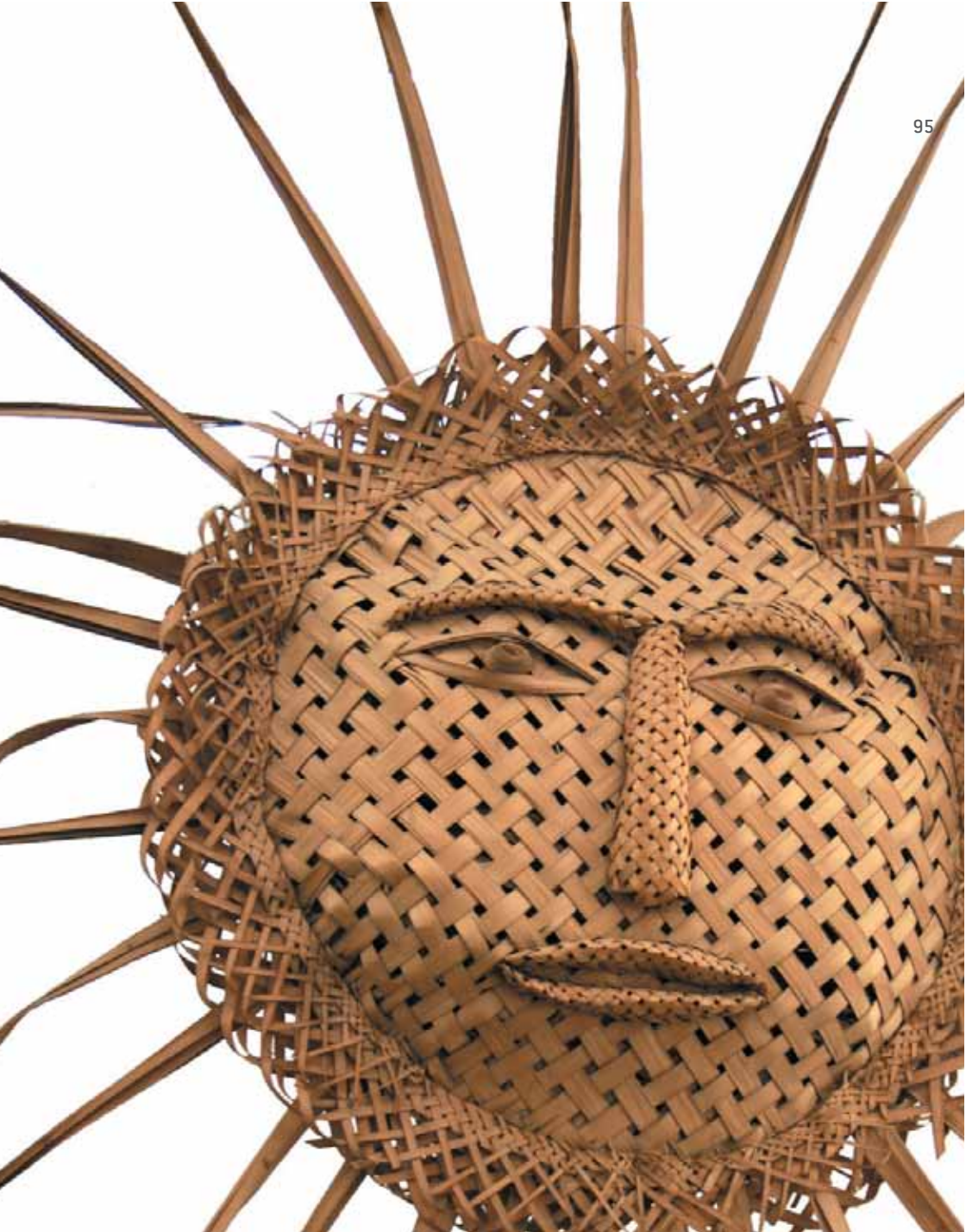
MATERIAL

DIFERENTS ELEMENTS

IMAGINACIÓ

Objete del Taller Sert

CONTEXT

L'idea és l'espurna que encén el procés de la creació. Als esbossos inicials (dibuixos preparatoris que contenen la idea principal per fer una obra) hi trobam l'essència, l'impuls que ha mogut l'artista a crear una obra. Joan Miró utilitzava el recurs del dibuix per plasmar les idees de les seves obres. Són nombrosos els exemples de dibuixos que se'n conserven, especialment dels darrers anys de la seva vida. Amb aquesta activitat us proposam que reflexioneu sobre el valor d'aquestes peces.

ACTIVITAT

Cerca al quadern d'art els esbossos d'escultures de Miró i mostra-les als teus alumnes. Estableix debats a l'aula sobre la importància dels dibuixos preparatoris i esbossos com a plasmació de la idea original de l'artista.

- Què representen aquests dibuixos? Quina importància tenen en relació amb la creació artística?
- L'esbós i l'obra d'un artista estan en un diàleg continu. Hi ha detalls del procés d'elaboració artística que trobam des del primer dibuix. Quina utilitat té l'esbós? Podem considerar un esbós com a obra artística? Que cerquin diferències entre la idea i el resultat.
- Què és, doncs, més important: la idea, la seva plasmació immediata a l'esbós o l'obra final? O tenen la mateixa importància? Per què?
- Pensau que es pot començar una obra sense una idea prèvia? I aquesta idea, cal plasmar-la en un esbós?
- Pensau que tots els artistes fan esbossos abans de crear l'obra?
- Pensau que els esbossos tenen interès suficient per estar penjats en un museu?

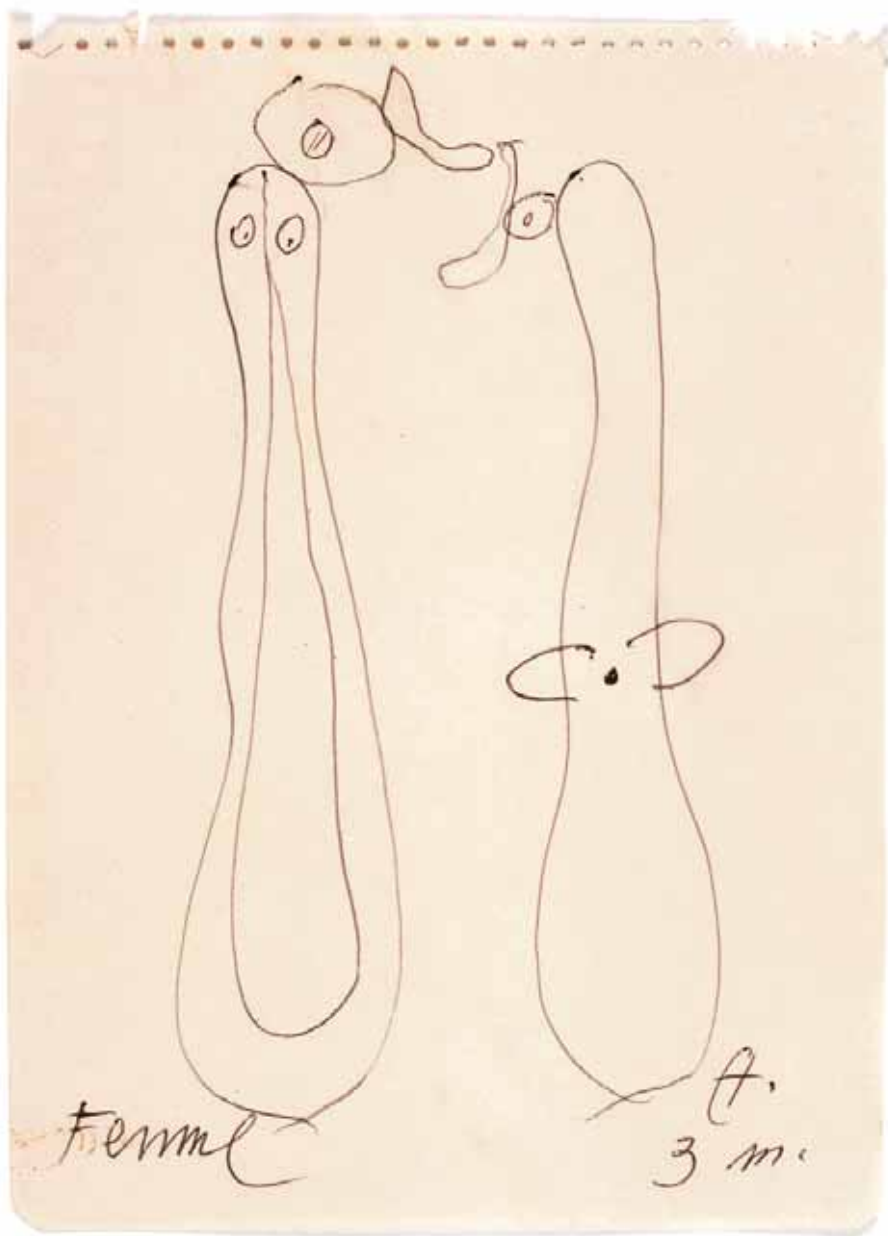
MATERIAL

QUADERN D'ART

GANES DE DIALOGAR

Femme, sense data

Bolígraf damunt paper, 20,7x15 cm.

Procedència: Donació de l'artista, 1981. FPJM-1058

Dibuix relacionat amb el procés creatiu de l'escultura *Femme et oiseau* (p. 111)

CONTEXT

Què és un atlant? I una gàrgola? Aquests termes estan relacionats amb la disciplina escultòrica i n'hi ha molts d'altres que són un misteri per a nosaltres. Miró és un dels més reconeguts pintors contemporanis, però també va desenvolupar una important obra escultòrica. Per apropar-nos a l'escultura i entendre-la millor primer hauríem de conèixer-ne el vocabulari específic.

ACTIVITAT

Demana als teus alumnes que cerquin al diccionari o per Internet termes relacionats amb escultura com *foyeria*, *fang refractari*, *atlant*, *cariàtide*, *baix*, *mig i alt relleu*, *contraposto*, *serpentina*, *terribilitat*, *estofat*, *polir*, *tècnica de la cera perduda*, *peanya*, *gàrgola*, *tècnica de draps banyats*, *trepça*, *motlo*... Cercant aquestes paraules relacionades amb el món de l'art n'apareixeran d'altres que puguin ser interessants per afegir a la llista.

Sugeriment

ELS ALUMNES PODEN ELABORAR AQUEST VOCABULARI DISSENYANT EL SEU PROPI DICCIONARI (PORTADA, IL·LUSTRACIONS, COLORS...)

MATERIAL

FOLIS

INTERNET

DICCIONARI

IMPRESSORA

CURIOSITAT

Personnage, 1971
Bronze, 135x51x66 cm. Edició per a la Fundació Pilar i Joan Miró
Procedència: Cessió drets d'autor pels hereus de l'artista, 1995. FPJM-427

ACTIVITATS POSTERIORES

1. Escultures reciclades
2. L'animal imaginari
3. "Irònics"
4. Veure amb les mans
5. Retrats escultòrics
6. Investigant escultura
7. *Object room*
8. Muntem una expo escultòrica!

CONTEXT

Vivim en una cultura plena d'elements d'un sol ús; per exemple, molts productes que trobam al supermercat utilitzen envasos innecessaris que en arribar a casa tiram tot d'una. També hi trobam molts d'embalatges que ocupen més que el que contenen. La consciència que tots aquests objectes són reutilitzables i/o reciclables és una tasca molt important. Artistes del segle XX i XXI utilitzen elements reciclats i objectes trobats com a material per a algunes obres. Miró és un d'aquests artistes.

ACTIVITAT

Demana als teus alumnes si saben què volen dir les tres R (reduir, reciclar i reutilitzar). Pots començar demanant si tenen diferents poals de fems separats (vidre, paper, envasos i la resta).

A continuació digue'ls-los que amb l'ajuda d'un adult triïn i duguin de casa elements per reciclar (brics, cartó, plàstic, etc.). Fes grups de 4 o 5 al·lots per fer una escultura amb tot el material recopilat i treballar reutilitzant aquests objectes.

Els pots proposar que aquesta escultura sigui un personatge imaginari que viu al fems. Quan l'hagin acabat que li posin un nom triat democràticament entre els membres de cada grup.

MATERIAL

ELEMENTS PER RECICLAR

BLUE-TACK

CINTA ADHESIVA

IMAGINACIÓ

Personnage, 1973

Fusta, oli, corda, fil de llana, feltre i claus, 146x55x30 cm.

Procedència: Donació de l'artista, 1981. FPJM-418

CONTEXT

La natura inspira l'artista en les seves creacions, per exemple a les novel·les fantàstiques, les mitologies, els bestiaris... apareixen animals inventats construïts per la mescla de parts i qualitats de diferents espècies. De la mateixa manera Miró somniava amb éssers impossibles i després els passava al llenç.

ACTIVITAT

Proposa als teus alumnes que creïn animals imaginaris. Primer han de recopilar fotografies de revistes o Internet de diferents animals de tot tipus (insectes, peixos, mamífers...) i després fer una sèrie d'esbossos imaginant un ésser que no existeix format per trossos de diferents animals. L'esbós pot anar acompanyat d'apunts sobre el comportament i costums de l'animal imaginat i del seu nom. Seguidament s'han de fer tres dibuixos acabats a llapis intentant que siguin els més reals possibles, amb tres vistes: frontal, lateral i posterior. El resultat serà una forma realitzable en tres dimensions, que els teus alumnes poden intentar elaborar amb els elements i materials que vulguin.

MATERIAL

IMATGES

LLAPIS

FOLIS

IMAGINACIÓ

“No és pel símbol. Vostè sap que estimo molt els animals i els petits insectes. Em fascinaven els insectes. Recordo que la dona de Breton, Simone, em regalà un llibre sobre els insectes, el llibre de Fabre. M’apassionà. Em fascinen tots: les mosques, els mosquits...”

Conversaciones con Miró, Raillard, Edisa, Barcelona, 1993 (pàg. 70).

CONTEXT

L'humor i la ironia són dos aspectes de l'ésser humà importants en la vida diària i molts dels artistes contemporanis els empren com a recursos per crear les seves obres. Alguns exemples representatius són Salvador Dalí amb *Telèfon-Ilagosta*, Piero Manzoni amb *Merde d'artiste*, Andy Warhol amb *Campbell Soup* o Marcel Duchamp amb *Fontain*. Joan Miró també utilitzava la ironia a moltes de les seves obres.

ACTIVITAT

Proposa als teus alumnes fer un “irònic”. Aquesta paraula imaginària definirà un objecte quotidià amb el sentit transformat. Per aconseguir aquests “irònics” fes pensar la teva classe en algun objecte tridimensional de la seva vida quotidiana que els agradi especialment per les seves característiques estètiques. Aquest pot ser un producte, envàs, objecte, paquet, etc. Seguidament hauran d'utilitzar la ironia o l'humor per canviar-ne, eliminar-ne o afegir-hi algun element de manera que modifiqui el sentit originari. Per exemple, agafar una bossa de galetes d'Inca i omplir-la de pedres

MATERIAL

OBJECTES TRIDIMENSIONALS

CREATIVITAT

Horloge du vent, 1967

Bronze, 49x29,5x16 cm. Foneria: Parellada, Barcelona

Procedència: Cessió drets d'autor pels hereus de l'artista, 1991. FPJM-402

CONTEXT

Estem acostumats a emprar la vista com a únic sentit per captar els objectes i l'espai, i els pintors no són una excepció a l'hora de representar-los plàsticament, però no hem d'oblidar que tenim 4 sentits més: tacte, olfacte, gust i oïda. Un dels exercicis que el jove Miró va practicar en les seves classes de dibuix va ser el de "veure amb les mans".

ACTIVITAT

Col·loca als teus alumnes per parelles. Un d'ells ha de donar a tocar un objecte a l'altre, que tindrà els ulls tapats. Seguidament, ja amb els ulls destapats i l'objecte amagat, que dibuixi damunt el paper representant plàsticament el que ha "vist" amb el tacte. Repetiu l'operació amb l'altre alumne i un altre objecte. Que pensin que a més de tocar-lo el poden ensumar, escoltar...

MATERIAL

FOLIS

LLAPIS

OBJECTES
TRIDIMENSIONALS

BENES

SENTIT DEL TACTE

“Jo volia ser pintor, consagrar-me a la pintura... Galí em va ajudar molt, de forma original i gens acadèmica: em feia tancar els ulls i tocar el model amb els dits.

I llavors dibuixava... Jo no era capaç de veure un volum, de reproduir-lo amb sentit de l'ombra, els buits i tot això... No era hàbil, no ho podia fer. Llavors Galí va inventar aquest mètode per a mi, un mètode audaç com ell mateix. I continuo tenint-lo.”

Conversaciones con Miró, Raillard, Edisa, Barcelona, 1993 [pàg. 142].

CONTEXT

El retrat ha estat un dels temes més repetits en la història de l'art en general. Hi ha molts de tipus de retrats: retrat eqüestre, autoretrat, de bust, de tres quarts, familiar... Els retrats es poden fer amb diferents disciplines: pintura, fotografia, escultura...

Joan Miró es va autoretratar més d'una vegada en pintura, i el seu amic Calder li fa fer un retrat escultòric emprant filferro.

ACTIVITAT

Demana als teus alumnes que facin un autoretrat escultòric del seu rostre amb fang o plastilina. Han de pensar que quan representam un tot hem de tenir en compte cada una de les parts que el formen. A l'estructura d'una cara, per exemple, hi trobam sempre els mateixos elements (ulls, nas, boca i orelles), però cada un d'aquests elements té una forma complexa, que a més canvia bastant en cada persona.

MATERIAL

FANG

PLASTILINA

MIRALL

MIRADA ATENTA

Retrat escultòric, 2007
Plastilina
Mar Barceló

CONTEXT

L'escultura és més escassa i menys coneguda que la pintura. Tothom ha sentit parlar de Goya, Van Gogh, Velázquez... però si anomenam Maillol, Camille Claudel, Martínez Montañés..., que són escultors coetanis d'aquests pintors, la majoria de gent ens dirà que no els coneix. Aquesta activitat us aproparà a la disciplina escultòrica. Hem de tenir en compte que hi ha artistes, com en Joan Miró, que treballen les dues disciplines.

ACTIVITAT

En aquesta activitat els alumnes hauran de cercar imatges d'obres d'escultors contemporanis, imprimir-les i penjar-les a l'aula. Una vegada feta la composició amb fitxes adjuntes on aparegui l'autor, l'any i la ubicació, les hauran de comparar entre elles i amb les de Miró.

Pots fer preguntes de l'estil: S'assemblen aquestes escultures a les de Joan Miró? Per què? Quines els agraden més? Per què? Són obres abstractes o figuratives? I les de Miró? Què vol dir abstracte? I figuratiu? És el mateix figuratiu que realista? Quines tècniques s'utilitzen? On es troben aquestes escultures? Només trobam escultures a sales d'exposicions? Quines escultures hi ha als carrers de la nostra ciutat? Recorden cap escultura que els hagi cridat l'atenció en altres ciutats? Es pot descobrir el procés de realització d'una escultura? Quins materials hi apareixen?

Alguns exemples d'escultors contemporanis són Eduardo Chillida, Anthony Caro, Alexander Calder, Richard Serra, Adolf Gottlieb, Juan Muñoz, Baltazar Torres, August Rodin, Alberto Giacometti, Henry Moore...

MATERIAL

INTERNET

IMPRESSORA

DICCIONARI

CURIOSITAT

Femme et Oiseau, 1962

Joan Miró i Josep Llorens Artigas

Ceràmica, 318x66x62 cm.

Procedència: Donació de Successió Miró, 1993. FPJM-428

CONTEXT

Amb l'aparició de les avantguardes artístiques al segle XX es comencen a incloure objectes de la vida quotidiana a les obres d'art. Fins i tot alguns artistes els exposen al museu sense afegir-hi res més, traient-los del seu context i simplement canviant-ne la funció, amb la qual cosa descobreixen el seu caràcter estètic i conceptual. L'exemple més conegut és *Fontain* (1971), de Marcel Duchamp. Joan Miró també va emprar objectes quotidians a les seves obres, però modificant-los, com per exemple a l'obra que teniu a la imatge adjunta.

ACTIVITAT

Proposa als teus alumnes que entrin a la seva habitació i reflexionin amb la mirada sobre els objectes que els envolten, que en triïn un i l'endemà el duguin a classe.

És el moment d'establir un diàleg. Aquests objectes han estat "segrestats" del seu entorn natural i reunits a l'aula; reflexionau sobre el seu significat: Per què l'han triat? Ha canviat d'alguna manera? Tornaran a veure l'objecte amb els "mateixos ulls"? Quin títol li posarien si fos una obra d'art? Han vist cap vegada algun objecte quotidià exposat en un museu?...

MATERIAL

OBJECTES

GANES DE DIALOGAR

Sense títol, 1972

Paper de diari, gouache, tinta, cordill, fusta i filferro, 40x13x8 cm.

Procedència: Donació de l'artista, 1981. FPJM-417

CONTEXT

Quan hem fet una obra necessitam, d'alguna manera, exposar-la a la mirada dels altres per poder tenir una opinió més àmplia dels resultats. Els llocs més habituals per exposar les obres són les galeries d'art i els museus, com vàreu comprovar el dia de la visita a la Fundació Pilar i Joan Miró.

ACTIVITAT

Si has fet alguna de les activitats que t'hem proposat pots muntar una exposició amb els resultats dels teus alumnes. Què es necessita per muntar una exposició?

- **Un tema.** S'ha de triar un tema que serveixi d'excusa per exposar i que servirà per extreure el títol de l'exposició. Per exemple, una exposició sobre el vermell, sobre les obres realitzades damunt paper...
- **Les obres.** Per desenvolupar aquesta activitat es necessiten les obres creades pels alumnes que millor representin el tema triat. Es pot fer una selecció de tot el que s'ha anat treballant a partir d'aquest dossier.
- **Un espai expositiu.** Primer de tot s'ha de cercar el lloc més adient per exposar-les (passadís, pati, hall de l'escola, menjador, auditori...) i demanar permís a la direcció.
- **El muntatge.** És el moment de pensar la manera d'exposar les obres. Es poden mostrar ordenades per tècniques, per ordre cronològic, alfabètic, per colors... També s'ha de pensar si es penjen amb blue-tack, cinta adhesiva, xinxetes... o si es posa un suport a davall (paper continu, paspartús, etc.).

És molt important fer una cartel·la per cada obra amb el nom de l'autor, el nom de l'obra i la tècnica perquè tots sàpiguen qui ha estat el creador i com l'ha elaborada. També seria interessant fer un breu escrit general que expliqui l'exposició perquè la gent entengui aquesta mostra (qui l'ha realitzada, quan, amb quin motiu, etc.). No s'ha d'oblidar que el muntatge ha de ser una feina de tots.

- **Difusió i inauguració.** Finalment, es necessita públic. Es pot convidar la família i la resta del centre a una inauguració. Per això es poden fer invitacions que indiquin la data, el títol de l'exposició, el lloc, els autors, el temps de durada, etc. i organitzar una petita festa amb tots els artistes.

- **Visites comentades.** Ara arriba el moment de mostrar l'exposició als visitants. Es poden organitzar visites en diferents dies i horaris per a companys i/o familiars.

Suggeriment

POTS FER DIFERENTS GRUPS DE FEINA PER A CADA UNA DE LES PASSES DE L'ACTIVITAT.

MATERIAL

LES OBRES DELS
AL·LOTS

ESPAI D'EXPOSICIÓ

MATERIAL
DE MUNTATGE

MATERIAL
DE DIFUSIÓ

ENERGIA

ACTIVITATS **PRÈVIES**

1. Preguntes i respostes !!
2. Arqui-net !
3. Mirem l'art arquitectònic !
4. Fotògraf urbà !!
5. Diccionari d'arquitectura

CONTEXT

Normalment és el centre educatiu qui tria fer aquesta visita a la Fundació i, per tant, s'ha de treballar la motivació dels al·lots. Per potenciar la implicació dels teus alumnes et proposam aquesta activitat que et servirà per despertar el seu interès. D'aquesta manera part del que aprendran ho trien ells amb la seva curiositat.

ACTIVITAT

Demana als teus alumnes tot el que vulguin saber de Joan Miró (sobre la vida, l'obra, la família, el museu...), que s'imaginin que són entrevistadors de la televisió i que fan preguntes a un expert de Miró. Fes una fotocòpia de la fitxa adjunta i elaborau entre tots una llista de les preguntes que han anat sortint. No oblidis dur-la el dia de la visita que nosaltres estarem encantats de contestar les vostres preguntes.

MATERIAL

FITXA ADJUNTA

BOLÍGRAFS

CURIOSITAT

CONTEXT

Un dels mitjans de informació i comunicació més importants per als joves és la xarxa i estan acostumats a utilitzar-la d'una manera àgil. Així doncs, utilitzant aquesta gran font d'informació que és Internet és farà més fàcil començar a conèixer Joan Miró com a personatge representatiu de l'art del segle XX. A més, aquesta activitat ajudarà a potenciar l'autonomia dels alumnes a l'hora d'aprendre.

ACTIVITAT

Demana als teus alumnes que facin grups de quatre o cinc persones. Que facin una recerca sobre els arquitectes Josep Lluís Sert i Rafael Moneo. Els temes poden ser: lloc de naixement, amistats, família, triomfs aconseguits, viatges duits a terme, fets importants a la seva vida, obres importants, característiques de la seva obra, relació amb Mallorca... Un cop feta la recerca s'ha de posar en comú tota la informació trobada.

MATERIAL

INTERNET

FOLIS

BOLÍGRAFS

CURIOSITAT

CONTEXT

Els alumnes visitaran la Fundació i aprendran moltes coses sobre la seva arquitectura i el seu espai. Però abans et proposam un primer apropament als conceptes que hi trobaran. D'aquesta manera començaran a "entrenar" la seva mirada i la seva percepció davant els espais arquitectònics

ACTIVITAT

Mostra als alumnes les imatges de les architectures que hi ha al quadern d'art. Que es facin preguntes i dialoguin entre ells i amb tu. Què veuen? Què els sembla? Els agrada o no els agrada? Quines característiques tenen? Quines funcions tenen? Quins edificis han visitat o recorden de Palma? ...

Suggeriment

DEMANA ALS TEUS ALUMNES QUE FACIN UNA RECERCA DE LES DIFERENTS FUNCIONS QUE POT TENIR UNA ARQUITECTURA I QUE POSIN TRES EXEMPLES MALLORQUINS DE CADA UNA D'AQUESTES FUNCIONS..

MATERIAL

QUADERN D'ART

MIRADA ATENTA

GANES DE DIALOGAR

Detall de l'edifici Moneo
Fotografia: Diego D'Intino

CONTEXT

Quan caminam pels carrers del nostre barri no ens fixam en moltes coses que formen part del nostre entorn. Són elements que veim cada dia i que ens passen desapercebuts, fins i tot els edificis del nostre barri o l'arquitectura de casa nostra. Com podreu comprovar a la visita, Miró era un gran observador del seu voltant i un gran detallista, i li donava molta importància als edificis on vivia i treballava.

ACTIVITAT

Proposa als teus alumnes que facin un reportatge fotogràfic de diferents arquitectures que els siguin properes. Els alumnes hauran de fer com a mínim cinc fotografies d'edificis o detalls d'aquests (persianes, portes, patis, finestres, materials, pintades...) que per una raó o una altra els cridin l'atenció.

Exposau les fotografies a l'aula. Cada fotografia haurà d'anar acompanyada d'una breu informació sobre l'edifici: funció, lloc on està ubicada, època en què es va construir, característiques, relació amb l'entorn i amb la gent...

Finalment podeu parlar sobre el tema, que tractin d'imaginar-se la ciutat sense aquests edificis i com canviaria, si els agradaria més o menys, què posarien al seu lloc i si d'ells depengués amb quin tipus d'arquitectura construirien la ciutat. Durant la visita es farà una comparació amb les arquitectures de la Fundació i del seu voltant

MATERIAL

CÀMERA FOTOGRÀFICA

FOLIS

BOLÍGRAFS

MIRADA ATENTA

GANES DE DIALOGAR

ZOOM LENS EF-S
18-55mm 1:3.5-5.6 II

A close-up photograph of the front element of a Canon EF-S 18-55mm lens. The lens is black with white text. The text 'ZOOM LENS EF-S' is curved along the top edge, and '18-55mm 1:3.5-5.6 II' is curved along the bottom edge. The lens is held by a person's hand, which is visible in the background.

CONTEXT

Què és un arquiteu? Aquest terme està relacionat amb la disciplina arquitectònica; n'existeixen molts d'altres que són un misteri per a nosaltres. Per apropar-nos a l'arquitectura i entendre-la millor primer hauríem de conèixer el seu vocabulari específic.

ACTIVITAT

Demana als teus alumnes que cerquin al diccionari o per Internet termes relacionats amb arquitectura com: capitell, volta de canó, ogiva, voladís, tambor, cúpula, llanterna, planta, alçat, façana, dovella... Cercant aquestes paraules relacionades amb el món de l'arquitectura n'apareixeran d'altres que poden ser interessants per afegir a la llista.

Suggeriment

ELS ALUMNES PODEN ELABORAR AQUEST VOCABULARI DISSENYANT EL SEU PROPI DICCIONARI (PORTADA, IL·LUSTRACIONS, COLORS...)

MATERIAL

FOLIS

INTERNET

DICIONARI

IMPRESSORA

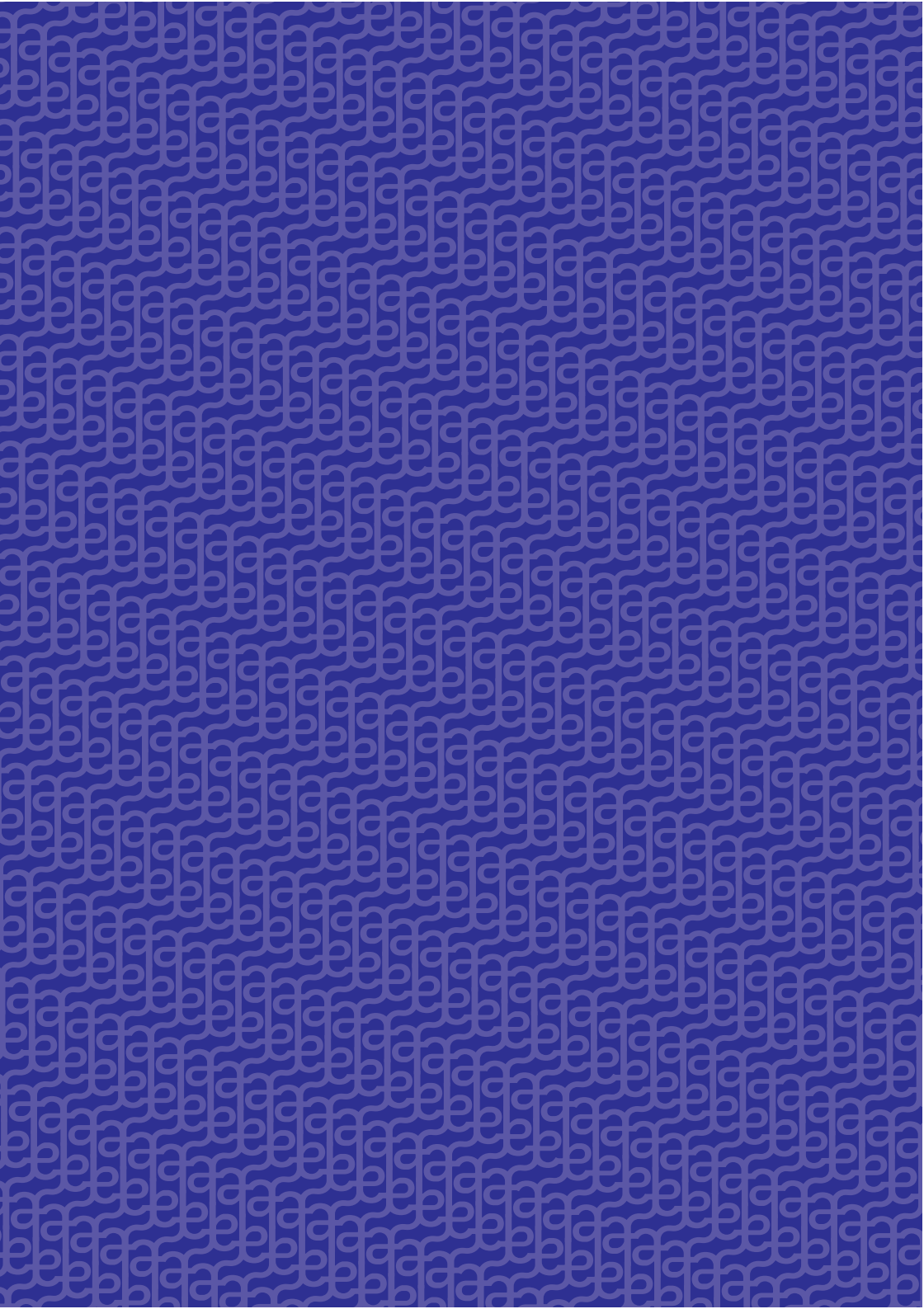
CURIOSITAT

L'Arquitectura és l'art de projectar o construir edificis i d'altres estructures físiques.

Una definició més àmplia també inclouria el disseny de tot l'ambient o entorn construït: des del planejament urbà o regional passant pel disseny urbà, fins el disseny de mobles. És una de les sis Belles Arts.

Determinats edificis o altres construccions són percebuts com símbols culturals i polítics i en algunes ocasions com obres d'art, ja que poden ser considerats primàriament en funció de la seva forma o estructura sensible o de la seva estètica.”

Definició de wikipedia.org

ACTIVITATS **POSTERIORES**

1. Espais somniats
2. Fotomuntatge
3. Un espai per al record
4. Ciutats invisibles
5. Investigant arquitectura
6. Muntem una expo!

CONTEXT

Miró sempre havia somiat tenir un gran taller:

“El meu somni quan pugui establir-me en algun lloc, és de tenir un gran taller, no tant per raons d’il·luminació, llum del nord, etc., que em deixen indiferent, sinó més bé per tenir un espai, moltes teles, ja que com més feina faig, més desitjos tinc de fer-ne.”

Joan Miró, “Je rêve d'un grand atelier” a *XXe Siècle*. Paris, 1938.

L'espai somiat d'un artista és la majoria de vegades un taller per crear, però cada persona té el seu propi espai ideal o somniat.

ACTIVITAT

Proposa als teus alumnes que facin una maqueta amb una capsa de cartó de l'espai dels seus somnis. A la visita varen comprovar que les característiques arquitectòniques del Taller Sert eren ideals per pintar i dibuixar. Per crear el seu espai somiat cada alumne ha de pensar quines són les activitats que més li agrada fer i a continuació reflexionar sobre com seria l'espai perfecte per fer-les. Per exemple, si els agrada el cinema no pot ser un espai ple de llum.

Recorda que abans de la maqueta un bon arquitecte ha de fer dibuixos, plànols i alçats.

Suggeriment

PROPOSA ALS TEUS ALUMNES QUE REFLEXIONIN SOBRE L'ESPAI DEL VOSTRE CENTRE EDUCATIU, UN DELS LLOCS ON PASSEN MÉS HORES AL DIA. N'ESTAN CONTENTS? CANVIARIEN ALGUNA COSA? PENSEN QUE ÉS L'ESPAI IDEAL PER DES-ENVOLUPAR-HI LA TASCA EDUCATIVA? SI POGUÉSSIN, COM EL TRANSFORMARIEN? QUE CADA ALUMNE FACI UN DIBUIX DE COM SERIA LA SEVA ESCOLA IDEAL.

MATERIAL

CAPSES DE CARTÓ

MATERIALS RECICLATS

TISORES

CÚTER

COLA BLANCA

FOLIS QUADRICULATS

LLAPIS

CREATIVITAT

Interior del Taller Sert

CONTEXT

Miró va viure a diferents ciutats al llarg de la seva vida: a Barcelona, París i Palma és on va passar més temps. Les tres són ciutats ben diferents, cada una té avantatges i inconvenients. Existeix al món una ciutat completament perfecta? Es pot construir únicament amb edificis bonics? Aquesta activitat serveix per fer-ne la prova i reflexionar sobre el món de l'urbanisme.

ACTIVITAT

Proposa als teus alumnes que facin una fotografia del seu edifici favorit o que en baixin la imatge d'Internet. Han de justificar la tria. Una vegada reunides totes les imatges demana'ls que les facin servir per crear un prototip de ciutat ideal.

Ajuntant totes les imatges aconseguirien una ciutat on poder viure? Hi falta alguna cosa? Pot ser falten carrers, places, monuments, hospitals, parcs, col·legis...? Fes-los reflexionar sobre les necessitats actuals d'una ciutat i que vagin cercant i afegint-hi les fotografies de les mancances que vagin trobant. Si no troben la imatge o l'edifici adient ho poden imaginar i dibuixar.

MATERIAL

CÀMERA FOTOGRÀFICA

INTERNET

IMPRESSORA

TISORES

CARTOLINES

BARRES ADHESIVES

MIRADA ATENTA

CONTEXT

Els records juguen un paper important a la nostra vida. Una olor, una sensació, una imatge o fins i tot un espai ens poden marcar per a tota la vida. Joan Miró va passar llargues temporades a la casa de camp familiar de Mont-roig. L'artista va establir uns lligams molt especials amb el cel, la terra, els arbres... d'aquesta comarca. Els va pintar als seus quadres i sempre en va parlar amb una intensitat especial. Mai els va oblidar i fins i tot en una ocasió se'n va dur terra de Mont-roig a París.

ACTIVITAT

Intenta que els teus alumnes recordin si hi ha cap edifici, casa, habitació o espai que els hagi marcat la vida o que recordin especialment. Han de ser espais que estiguin relacionats amb les seves experiències o records personals. Seguidament, estableix un diàleg sobre les relacions que cream les persones amb els espais. Passa el mateix amb les ciutats? Per què pensau que passa això?

MATERIAL

RECORDS

GANES DE DIALOGAR

Masia de Mont-roig

CONTEXT

Visitar ciutats diferents a la nostra enriqueix el bagatge cultural de les persones. Joan Miró ho sabia molt bé, ja que després de visitar ciutats com Nova York o Osaka aportava nous elements a la seva obra. Es poden visitar ciutats imaginades, no reals? L'escriptor Italo Calvino ho va fer al seu llibre *Les ciutats invisibles*, una obra a la qual es demostra que altres móns són possibles. Ell mateix afirma:

“A *Les ciutats invisibles* no es troben ciutats que es puguin reconèixer. Són totes inventades; he donat a cadascuna un nom de dona; el llibre consta de capítols breus, cadascun dels quals hauria de servir de punt de partida d'una reflexió vàlida per a qualsevol ciutat o per a la ciutat en general”.

CALVINO, I. *Las ciudades invisibles*. Madrid: Siruela, 1994.

ACTIVITAT

A la maleta educativa trobaràs el llibre d'Italo Calvino titulat *Les ciutats invisibles*. Reparteix un capítol a cada alumne perquè ho llegeixin. Seguidament, que elaborin un petit escrit on descriguin la seva ciutat imaginada, a la qual hauran de posar un nom. A classe posaran en comú les diferents ciutats, les de Calvino i les seves pròpies, comparant-les.

MATERIAL

FOLIS

LLIBRE

BOLÍGRAFS

IMAGINACIÓ

Lotação esgotada
Baltazar Torres
Fotografia: Pep Seguí

CONTEXT

A la vostra visita a la Fundació Pilar i Joan Miró vàreu conèixer dos edificis molt importants, projectats per arquitectes de reconegut prestigi internacional. Un alberga les obres de Joan Miró i va ser dissenyat per Rafael Moneo, amb la qual cosa es va convertir en una de les obres emblemàtiques de la seva trajectòria professional. L'altre és el taller de Joan Miró, dissenyat per Josep Lluís Sert i que sintetitza el seu pensament arquitectònic.

ACTIVITAT

En aquesta activitat els alumnes hauran de cercar imatges d'arquitectures contemporànies, imprimir-les i penjar-les a l'aula. Una vegada feta la composició, amb fitxes adjuntes on aparegui l'autor, l'any, la ubicació i la funció de l'arquitectura, les hauran de comparar entre elles i amb les arquitectures de la Fundació Pilar i Joan Miró. Pots fer preguntes de l'estil: quin paper tenen els arquitectes avui en dia? En coneixeu cap? Per què es parla d'edificis estrella? I d'arquitectes estrella? Podeu fer-ne una llista? Hi ha dones arquitectes? Té importància el prestigi de l'arquitecte?

MATERIAL

INTERNET

IMPRESSORA

BOLÍGRAFS

CURIOSITAT

Edifici Moneo
Fotografia: Diego D'Intino

CONTEXT

Quan hem fet una obra necessitam, d'alguna manera, exposar-la a la mirada dels altres per poder tenir una opinió més àmplia dels resultats. Els llocs més habituals per exposar les obres són les galeries d'art i els museus, com vàreu comprovar el dia de la visita a la Fundació Pilar i Joan Miró.

ACTIVITAT

Si has fet alguna de les activitats que t'hem proposat pots muntar una exposició amb els resultats dels teus alumnes. Què es necessita per muntar una exposició?

- **Un tema.** S'ha de triar un tema que serveixi d'excusa per exposar i que servirà per extreure el títol de l'exposició. Per exemple, una exposició sobre el vermell, sobre les obres realitzades damunt paper...
- **Les obres.** Per desenvolupar aquesta activitat es necessiten les obres creades pels alumnes que millor representin el tema triat. Es pot fer una selecció de tot el que s'ha anat treballant a partir d'aquest dossier.
- **Un espai expositiu.** Primer de tot s'ha de cercar el lloc més adient per exposar-les (passadís, pati, hall de l'escola, menjador, auditori...) i demanar permís a la direcció.
- **El muntatge.** És el moment de pensar la manera d'exposar les obres. Es poden mostrar ordenades per tècniques, per ordre cronològic, alfabètic, per colors... També s'ha de pensar si es penjen amb blue-tack, cinta adhesiva, xinxetes... o si es posa un suport a davall (paper continu, paspartús, etc.).

És molt important fer una cartel·la per cada obra amb el nom de l'autor, el nom de l'obra i la tècnica perquè tots sàpiguen qui ha estat el creador i com l'ha elaborada. També seria interessant fer un breu escrit general que expliqui l'exposició perquè la gent entengui aquesta mostra (qui l'ha realitzada, quan, amb quin motiu, etc.). No s'ha d'oblidar que el muntatge ha de ser una feina de tots.

- **Difusió i inauguració.** Finalment, es necessita públic. Es pot convidar la família i la resta del centre a una inauguració. Per això es poden fer invitacions que indiquin la data, el títol de l'exposició, el lloc, els autors, el temps de durada, etc. i organitzar una petita festa amb tots els artistes.

- **Visites comentades.** Ara arriba el moment de mostrar l'exposició als visitants. Es poden organitzar visites en diferents dies i horaris per als companys i/o familiars.

Suggeriment

POTS FER DIFERENTS GRUPS DE FEINA PER A CADA UNA DE LES PASSES DE L'ACTIVITAT.

MATERIAL

LES OBRES DELS
AL·LOTS

ESPAI D'EXPOSICIÓ

MATERIAL
DE MUNTATGE

MATERIAL
DE DIFUSIÓ

ENERGIA

Introducció

Aquest vocabulari conté 73 termes amb definicions, ordenats alfabèticament. Els termes s'han seleccionat a partir dels textos d'aquest dossier. Cada terme va acompanyat de la categoria gramatical. Els termes anglesos que s'han incorporat al català amb la grafia original anglesa, com el terme *performance*, s'han marcat amb el símbol d'aquesta llengua [en], fet que indica que manté la pronúncia en anglès. Els termes francesos que s'han incorporat al català amb la grafia original francesa, com el terme *frottage*, s'han marcat amb el símbol d'aquesta llengua [fr], fet que indica que mantenen la pronúncia en francès.

D'alguns termes se n'ofereixen dues definicions (DF1 i DF2), que són les que es poden trobar en aquest mateix dossier. Així mateix, s'ha considerat necessari incloure una nota aclaridora d'alguns termes, com és el cas de *disseny gràfic*. Al final d'aquest vocabulari es presenta una llista d'obres lexicogràfiques que s'han tingut en compte a l'hora d'elaborar aquest vocabulari.

ABREVIATURES UTILITZADES:

m	nom masculí
f	nom femení
en	terme anglès
1	definició 1
2	definició 2

A

abstracció f

Representació de la realitat allunyada d'una concepció figurativa, caracteritzada per un llenguatge visual autònom dotat de les seves pròpies significacions.

acrílic m

Obra pictòrica elaborada amb una pasta pictòrica obtinguda de la síntesi de matèries plàstiques, amb una gran lluminositat de colors, i que s'aplica de la mateixa manera que la pintura a l'oli.

aiguada f

Obra pictòrica elaborada amb una pasta obtinguda a partir de pigments dissolts en una gran quantitat d'aigua.

Nota: Aquest tipus d'obra també és coneguda pel seu nom francès *gouache*.

aquarel·la f

Obra pictòrica elaborada amb una pasta pictòrica obtinguda a partir de la dissolució de pigments en aigua i goma aràbiga.

arquitectura f

1: Art de construir els edificis.

2: Obra arquitectònica.

art contemporani m

Art que es desenvolupa a l'època contemporània i que abraça des del segle XIX fins a l'actualitat.

artesanía f

Producció d'elements fets a mà i amb repetició de peces.

asimetria f

Dissimilitud entre les parts d'un edifici, d'una com-

posició o d'un objecte de qualsevol classe respecte d'un eix.

assemblage [fr] m

Obra d'art tridimensional composta per diferents objectes i materials heterogenis, generalment d'ús quotidià, units els uns amb els altres o a un suport.

avantguardes històriques m

Moviments artístics de principis del segle XX que trenquen amb l'art establert.

B

bidimensional adj

Que comporta dues dimensions: alçària i llargària.

bidimensionalitat f

Qualitat de bidimensional.

biografia f

Història de la vida d'un individu.

bronze m

Aliatge de coure i estany, sovint amb petites proporcions d'altres elements, utilitzada amb finalitats artístiques.

C

carbonet m

Branquilló de romaní, d'avellaner, de salze, etc., carbonitzat, que forma una mena de llapis per dibuixar al carbó.

cartel·la f

Tros de cartó, de fusta o d'un altre material que s'utilitza com a targeta per inscriure-hi el nom de l'ar-

tista, el títol del quadre, etc.

cera f

Barra cilíndrica, feta generalment de cera d'abel·les i cera industrial, pigments de colors i caolí, que s'utilitza per pintar sobre paper o cartolina.

ceràmica f

1. Art de modelar l'argila, decorar-la i coure-la al forn.
2. Conjunt d'objectes fets d'argila cuïta.

collage [fr] m

1. Procediment artístic que consisteix a ajuntar i encolar sobre un suport fragments de materials heterogenis, com ara paper, roba, pèl, etc.
2. Obra plàstica feta amb el procediment d'ajuntar i encolar sobre un suport fragments de materials heterogenis, com ara paper, roba, pèl, etc.

color primari m

Cadascun dels colors presos com a patró i dels quals hom pot obtenir-ne qualsevol altre per mescla additiva en les proporcions adients.

color secundari m

Color que resulta de la mescla de dos colors primaris.

composició f

Disposició de figures, de colors o d'altres elements en una obra d'art.

contraplacat m

Placa de fusta formada per làmines de fusta encollades entre si.

còmic m

Història explicada a través d'una successió de vinjetes que contenen il·lustracions i text alhora.

consumisme m

Corrent econòmic que es basa en el foment del

consum de béns i productes, la majoria superflus i innecessaris.

cultura visual f

Disciplina centrada en l'experiència visual de la vida quotidiana: des de les arts plàstiques tradicionals, com la pintura, l'escultura o la fotografia, però també des de les formes visuals de la cultura popular o la cultura de masses, com el còmic, la televisió, el cinema, la publicitat, els diaris, la realitat virtual o Internet.

D

degoteig m

Tècnica pictòrica que consisteix a deixar regalimar pintura des de pots foradats sobre teles esteses en terra. Nota: Aquesta tècnica també és coneguda pel seu nom anglès, dripping.

difusió f

Activitat de promocionar certs productes culturals entre un grup de gent.

disseny gràfic m

Art de projectar i de realitzar edicions (llibres, fullets, cartells, etc.), en el seu aspecte material, que fa servir diverses tècniques artístiques, com ara dibuix, oli, gravat, fotografia, etc., les quals combina amb la tipografia.

Nota: el seu principal àmbit és la creació publicitària.

E

esbós m

Primera forma imperfecta representant la idea inicial d'una escultura, d'una pintura o de qualsevol altra obra plàstica.

escultura f

Obra artística resultat de tallar, esculpir o modelar figures en qualsevol material, o d'unir elements diversos tridimensionals.

exposició f

Exhibició pública i organitzada d'obres d'art.

F

fang refractari m

Fang que s'utilitza en l'elaboració d'objectes que hagin de suportar temperatures molt elevades.

figura f

Representació d'una forma, especialment humana o animal, mitjançant la pintura, l'escultura, el dibuix, etc.

fons m

Camp d'una tela o altre suport sobre el qual són pintades o dibuixades les figures o els motius principals.

fotonovel·la f

Narració realitzada a través d'una seqüència de fotos combinada amb textos que recullen les paraules dels personatges i les acotacions de lloc i temps.

frottage [fr] m

Tècnica d'expressió plàstica que consisteix a col·locar un tros de paper sobre un material rugós, com ara fusta vinçada o roba de sac, i passar-hi un llapis moltes vegades a fi de plasmar sobre el paper les característiques de la superfície del material que hi ha davall el paper.

fundació f

Creació, per via de donació, de do o de llegat, d'una institució sense finalitat lucrativa d'interès general.

G

gravat m

Art de gravar una matriu per reproduir-la en un cert nombre d'exemplars i imprimir-los.

guix m

Material de dibuixar fet de diferents pedres o terres toves.

H

happening [en] m

Manifestació artística de caràcter multidisciplinari, que barreja sovint les arts plàstiques amb les arts escèniques, generalment basada en la improvisació i en la participació del públic.

I

identitat f

Conjunt de característiques que constitueixen la individualitat d'una persona o d'una comunitat.

instal·lació f

Ambientació o muntatge artístic d'un espai amb materials tàctils, visuals, sonors i/o olfactivs que pot ser recorregut per l'espectador i percebut pels seus sentits.

interculturalitat f

Conjunt de relacions per promoure el diàleg i l'intercanvi entre cultures diferents.

L/LL

litografia f

Tècnica de reproduir per impressió els dibuixos traçats amb tinta o llapis gras sobre pedra calcària.

llapis de grafit m

Llapis que té la mina de grafit (una forma de carbó), utilitzat per dibuixar, ombrejar, etc.

llapis litogràfic m

Llapis utilitzat per dibuixar sobre pedra litogràfica, fet de sabó, cera, sèu i negre de fum.

llenç m

Suport pictòric que consisteix en una tela, generalment de lli o de cànem, tractada.

logotip m

Signe gràfic que identifica una marca, un producte, una empresa, etc., format sovint pel seu nom o per lletres del seu nom.

M

museu m

Lloc on es guarden i s'exposen col·leccions d'obres d'art, de béns culturals, científics o tècnics, de curiositats, etc., amb finalitat cultural.

O

objecte trobat m

Forma d'expressió artística que consisteix a exposar objectes trobats per l'artista sense cap o amb unes mínimes modificacions, com ara còdols, copinyes, etc., com a objectes naturals, o frag-

ments de ceràmica o de ferro vell, com a objectes manipulats per la mà de l'home.

oli m

Obra pictòrica, generalment damunt tela, feta amb una pasta pictòrica obtinguda a partir de la dissolució de pigments amb oli de llinosa i algun additiu.

P

pastel m

Obra pictòrica realitzada damunt paper amb un llapis de color en forma de barra fet a partir de pigments, els quals són barrejats amb goma aràbiga o de resina per ajuntar-los.

performance [en] f

Manifestació artística de caràcter multidisciplinari en què l'autor, present físicament o no, cerca impressionar vivament el públic.

pintura f

Obra de representació o d'invençió –quadre, fresc, etc.–, feta de colors escampats sobre una superfície preparada amb aquesta finalitat.

R

reciclatge m

Transformació d'un residu per reutilitzar-lo, no necessàriament en la seva forma original ni per al mateix ús.

reutilització f

Ús d'un residu en la seva forma original per al mateix ús o per a un altre.

S

simetria f

Correspondència de dimensions, forma i posició de dos o més elements en relació amb un punt o amb un pla medià.

siurell m

Estatueta de terrissa o argila, en forma de figura humana, animal o fabulosa, decorada amb colors vius sobre fons blanc, que du incorporat un xiulet.

suport m

Qualsevol superfície que es fa servir per realitzar una obra pictòrica.

T

tàblex

Tauler format per fibres de fusta premsades humides i sense encolar.

taller m

Lloc on un artista desenvolupa les seves activitats artístiques.

tapís m

Obra de roba, amb grans dibuixos, sovint figures o paisatges, que generalment serveix per decorar habitacions.

tècnica f

Conjunt de procediments d'un art.

textura f

Aspecte perceptiu visual i tàtil d'una obra d'art.

transgressió f

Fet de desvincular-se del cànon estètic establert.

tribu urbana f

Agrupació de joves que pretenen viure al marge de la societat, amb la seva pròpia cultura, ideologia i vestimenta.

tridimensional adj

Que comporta tres dimensions: alçària, llargària i profunditat.

tridimensionalitat f

Qualitat de tridimensional.

tinta litogràfica f

Tinta feta amb cossos grassos, goma laca i negre de fum, que repel·leix l'aigua i és resistent a l'àcid, usada per a la impressió en pedra litogràfica o en òfset.

tinta xinesa f

Tinta feta amb una mescla sòlida o líquida de negre de fum, de gelatina i de càmbora, usada per al dibuix i l'aiguada.

V

videocreació f

Utilització de la tècnica del vídeo amb una finalitat artística.

A continuació trobaràs una llista de llibres i pàgines web per si vols ampliar els teus coneixements sobre Joan Miró. Tots aquests llibres i molts més els pots trobar a la biblioteca de la Fundació Pilar i Joan Miró. També hi incloem una sèrie de pàgines web que te poden ser útils per consultar més obres de Miró.

FUNDACIÓ PILAR I JOAN MIRÓ

Benvinguts al Territori Miró. Palma de Mallorca: Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca i Ajuntament de Palma, 1992.

DOLS, A.; RIERA, JM. *Conèixer el territori Miró.* Palma de Mallorca: Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca, 1996.

Els dissabtes jugam amb Miró. Compartir art en Família a la Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca 1995-200. Palma de Mallorca: Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca, 2005.

Estatuts de la Fundació Pública Municipal "Pilar i Joan Miró a Mallorca". Palma de Mallorca, 1980. [Material inèdit].

Fundació Pilar i Joan Miró artUOM 05/07. Palma de Mallorca: Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca, 2007.

Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca. Joan Miró, Son Abrines i Son Boter: Olis, dibuixos i graffiti. Palma de Mallorca: Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca, 1987.

Guia Fundació Pilar i Joan Miró. Palma de Mallorca: Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca, 1992.

LAX, M.L. i BORDOY, A. *Miró: Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca.* Palma de Mallorca: Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca; Barcelona: Lunwerg Editores, 2005.

JOAN MIRÓ

CATALÀ-ROCA, F. i PERMANYER, L. *Miró: Noranta anys.* Barcelona: Ediciones 62, 1984

Joan Miró. Topografías. Santander: Fundación Marcelino Botín, 2005.

CIRLOT, J. *Joan Miró.* Barcelona: Cobalto, 1949.

CORBELLA I LLOBET, D. *Entendre Miró: Anàlisi del llenguatge mironià a partir de la sèrie* Barcelona 1939-44. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1933.

DUPIN, J. *Miró.* Barcelona: Polígrafa, 1993.

DUPIN, J. *Miró escultor.* Barcelona: Polígrafa, 1972.

DUPIN, J. *Miró grabador.* París: Daniel Lelong éditeur, 1984-1991. Vol. I: 1928-1960, ; vol II: 1961-1973; vol. III: 1973-1975.

DUPIN, J. i LELONG-MAINAUD, A. *Miró Engraver: 1976-1983, vol. IV.* París: Daniel Lelong éditeur, 2001.

DUPIN, J. i LELONG-MAINAUD, A. *Joan Miró: Catalogue raisonné. Paintings.* París: Daniel Lelong i Successió Miró, 1999-2002. Vol. I: 1908-1930; vol. II: 1931-1941; vol. III: 1942-1955; vol. IV: 1959-1968; vol. V: 1969-1975; vol. VI: 1976-1981.

FERNANDEZ MIRÓ, E. i ORTEGA, P. *Joan Miró:*

Sculptures. Catalogue raisonné: 1928-1982. París: Daniel Lelong i Successió Miró, 2006.

Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca i Fundació Caixa de Catalunya. *Mirar Miró: En Joan Miró de Català-Roca.* [Barcelona]: Fundació Caixa de Catalunya, 1993.

PENROSE, R. *Miró.* Barcelona: Ediciones Destino, 1991.

PUNYET MIRO, J. i GARDY ARTIGAS, J. Gardy Artigas; CALERO, C. [col·l.]. *Joan Miró - Josep Llorens Artigas: Ceramics. Catalogue raisonné: 1941-1981.* París: Daniel Lelong i Successió Miró, 2007.

Poesia a l'espai. Miró i l'escultura. Palma de Mallorca: Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca, 1996.

RAILLARD, G. *Conversaciones con Miró.* Barcelona: Gedisa Editorial, 1993.

ROWELL, M. *Joan Miró. Escritos y conversaciones.* Valencia: Institut Valencià d'Art Modern y Colegio Oficial de Aparejadores y arquitectos técnicos de la región de Murcia, 2002.

EDIFICI MONEO

CENTELLAS, M. (dir.) i MONEO, R. *Documentos de Arquitectura 34: Fundación Pilar i Joan Miró: Rafael Moneo.* Almería: Colegio Oficial de Arquitectos de Almería, 1996.

Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca, i Col·legi Oficial d'Arquitectes de les Illes Balears. *Rafael Moneo: De la Fundación a la Catedral de L.A. 1990-2002.* Palma de Mallorca: Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca, i Col·legi Oficial d'Arquitectes de les Illes Balears, 2002.

MARQUEZ, F. (dir.) i LEVENE, R. (dir.). *Rafael Moneo: 1967-2004: El Croquis: Imperative anthology = Antología de urgencia.* El Escorial, Madrid: El Croquis, 2004.

TALLER SERT

BORRÀS, M.LI. *Sert, arquitectura mediterrània.* Barcelona: Polígrafa, 1975.

Col·legi Oficial d'Arquitectes de Balears i Federico Climent (dir.). *Taller per a Joan Miró: Josep Lluís Sert: Edició especial de la revista D'A.* Palma de Mallorca: Col·legi Oficial d'Arquitectes de Balears, 1990.

FREIXA, Jaume. *Josep Ll. Sert.* Barcelona: Gustavo Gili, 1979.

Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca i Federico Climent (com.). *Miró Sert: La construcció d'una amistat.* Palma de Mallorca: Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca, 2007.

ROVIRA, J. M., José Luis Sert, 1901-1983. Milano: Electa, 2000.

TERMINOLOGIA

Gran enciclopèdia catalana. 2a ed. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-2006. 28 vol.: 24 + 4 supp.

Gran Larousse català. Barcelona: Edicions 62, 1990. 10 vol.

GUAL, F.; RAMON, M. M. *Vocabulari d'història de l'art: català-castellà-francès-anglès.* Barcelona: Xarxa d'universitats Institut Joan Lluís Vives, 2006. ISBN: 84-932915-0-1. (Vocabularis Universitaris)

- GUMÍ, J.; LLUÍS, R. *Diccionari de tècniques pictòriques*. Barcelona: Edicions 62, 1987.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Diccionari de la llengua catalana. 2a ed.* Barcelona: Edicions 62; Enciclopèdia Catalana, 2007.
- SALVÀ, J. *Diccionari de les arts: arquitectura, escultura i pintura*. Palma de Mallorca: Edicions UIB, 2002.
- TERMecat, Centre de Terminologia. *Cercaterm* [En línia]. [Barcelona: TERMecat, 2007]. <www.tercat.cat>.
- LANEYRIE-DAGEN, N. *Leer la pintura*. Barcelona: Larousse, 2005.
- MATTHEWS, J. *El arte de la infancia y la adolescencia: La construcción del significado*. Barcelona: Paidós, 2002.
- PASTOREAU, M. i SIMONNET, D. *Breve historia de los colores*. Barcelona: Paidós, 2006.

ALTRES

- AGUIRRE, I. *Teorías y prácticas en educación artística: Ideas para una revisión pragmatista de la experiencia estética*. Navarra: Universidad Pública de Navarra, 2002.
- BOSCH, E. *El placer de mirar: El museo del visitante*. Barcelona: Actar, 1998.
- BERGER, J. *Modos de ver*. Barcelona: Gustavo Gili, 2000.
- CARLÉ, S. i BOFFI, L. (col.). *El juego del arte*. Barcelona: Octaedro i Associació de Mestres Rosa Sensat, 2006.
- FIGUERAS, M. *Traçocats: Experiències plàstiques amb l'art*. Barcelona: Traç, 2000.
- HELLER, E. *Psicología del color*. Barcelona: Gustavo Gili, 2004.
- HERNÁNDEZ, F. *Educación y cultura visual*. Barcelona: Octaedro, 2000.

PÀGINES WEB

<http://miro.palmademallorca.es/>

<http://fundaciomiro-bcn.org>

<http://www.tate.org.uk/servlet/ArtistWorks?cgroupid=999999961&artistid=1646&page=1>

<http://www.nga.gov/cgi-bin/psearch?Request=A&Person=21900>

<http://www.cnac-gp.fr/education/ressources/ENS-miro/ENS-miro.html#02>

http://moma.org/collection/browse_results.php?criteria=0%3AAD%3AE%3A4016&page_number=1&template_id=6&sort_order=1

<http://www.museoreinasofia.es/museoreinasofia/live/coleccion/autores/miro-joan.html>

<http://www.famousartistsgallery.com/gallery/miro-os.html>

<http://pintura.aut.org/BU04?Autnum=11.099>

